

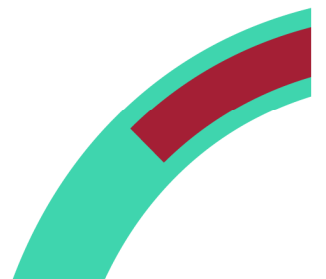

netwerk
gemeenschaps
munten

15.6.2018

SANDER VAN PARIJS EN HUGO WANNER

RAPPORT WIJKMUNTEN 2018:
COMPLEMENTAIRE MUNTEN ALS
HEFBOOM VOOR MENSEN IN
KWETSBARE POSITIES

COMPLEMENTAIRE MUNTEN ALS HEFBOOM VOOR MENSEN IN KWETSBARE POSITIES

IN OPDRACHT VAN SAMENLEVINGSOPBOUW GENT

1 CONTEXT

Hoe moet het verder met de Gentse wijkmunten?
Op welke wijze betekenen complementaire munten zoals de Torekes en Pluimen een hefboom voor mensen in kwetsbare posities?

Acht jaar na de introductie van de Torekes in de wijk Rabot-Blaisantvest en twee jaar na de start van de Pluimen in Ledeberg is het tijd om een stand van zaken te maken en een blik in de toekomst te werpen.

Muntuit zocht samen met en in opdracht van Samenlevingsopbouw Gent naar antwoorden. Dat deden we niet alleen maar met de inbreng van de verschillende betrokken organisaties, stadsdiensten en gebruikers van de wijkmunten. Dit rapport is een weergave van deze zoektocht. We verkennen pistes om de munten te hertekenen en de kaders waarop ze botsen open te trekken. Daarbij hebben we voor elke munt een thema als uitgangspunt. Arbeid als een grondrecht is de focus voor de Torekes en maatschappelijke dienstverlening voor de Pluimen. Beide thema's vormen het startpunt voor de uitwerking van een Theory of Change voor elke munt. Een Theory of Change is simpel gesteld een veranderingstraject dat je samen met de verschillende betrokken organisaties en burgers bij een project opmaakt. Het vormt een leidraad om (nieuwe) programma's, acties en activiteiten te bedenken en te evalueren.

Aanvullend hebben we voor beide wijkmunten een stand van zaken opgemaakt. Dat deden we door middel van een document- en cijferanalyse, kleine bevestigingen en focusgroepen. In de stand van zaken schetsen we de achtergrond waartegen je de veranderingstrajecten beter kan begrijpen.

Vanuit beide perspectieven (verleden en toekomst) sluiten we dit rapport af met enkele aanbevelingen.

2 AANPAK

Het belangrijkste deel van onze opdracht bestond in het participatief ontwikkelen van een Theory of Change (verder aangeduid als ToC) voor beide wijkmunten¹. Daarom staan we in de volgende paragrafen even stil bij deze aanpak.

Met een ToC breng je in kaart hoe een activiteit tot verandering leidt. Daarbij maak je jouw assumpties expliciet. In plaats van bij de actie te beginnen werk je echter andersom. Je bepaalt eerst als groep of organisatie de idealen waarnaar je streeft. Vervolgens zet je stapje voor stapje van langetermijndenken richting concrete acties en activiteiten.

Ideaaltypisch ziet een ToC er als volgt uit:

Terwijl je een ToC van rechts naar links opbouwt, kan je ze wel van links naar rechts lezen:

1. Met de activiteiten die je realiseert
2. Wil je op korte termijn resultaten bereiken en evalueren
3. Waarvan je verwacht dat ze op lange termijn tot mooie uitkomsten leiden
4. Om finaal bij te dragen aan een groter doel

Stel dat het ideaal van je organisatie het wegwerken van eenzaamheid is. Je argumenteert dat mensen elkaar daarom moeten ontmoeten. Om dat mogelijk te maken - bedenk je - doen mensen best dingen voor elkaar en de buurt. Dus ga je allerlei activiteiten rond buurt- en burenzorg opzetten. Vervolgens ga je meten of je succesvol bent door te kijken of mensen vaker dingen voor elkaar doen. Want indien dat het geval is, ga je er volgens jouw ToC immers vanuit dat je eenzaamheid aan het bestrijden bent.

Dat is de idee achter de ToC-methode in een notendop. Een ToC blijft natuurlijk slechts een hulp- en communicatiemiddel. Ze is nooit af, ze valt altijd verder aan te scherpen, bij te sturen en te verfijnen. Maar ze helpt wel om een project uit te werken, te oriënteren en te evalueren.

¹ Deze methode werd eerder uitgewerkt in het Europese CCIA-project (Community Currencies in Action) waarbij Muntuit betrokken was. Meer info kan men vinden in het handboek "No small change" op <http://communitycurrenciesinaction.eu>

1.1 Hoe gingen wij concreet aan de slag?

Een ToC-oefening kan je zo uitgebreid of verkennend doen als je wil. Wij hebben gekozen voor een pragmatische middenweg.

Een eerste stap in de methode is het bepalen van het ideaal. Deze geeft aan waarom het zinvol is om een gemeenschapsmunt te realiseren. De lange-termijn doelen in deze oefening waren reeds vooraf met Samenlevingsopbouw Gent doorgesproken.

In de ideale wereld van Samenlevingsopbouw Gent:

- Is het Rabot **een betekenisvolle “werkgemeenschap”** – waarbij de wijk een springplank tot arbeid is. “Werkgemeenschap” is een concept dat door Samenlevingsopbouw Gent gebruikt wordt om de visie op arbeid en economie breder te trekken. (zie verder)
- Heeft Ledeberg **een sterk sociaal buurtnetwerk** – waarvan alle bewoners gebruik (kunnen) maken

Beide doelstellingen sluiten sterk aan bij de thematieken waarrond Samenlevingsopbouw Gent in respectievelijk het Rabot-Blaisantvest en Ledeberg werkt. Deelnemers aan de werksessies werden uitgenodigd om op deze uitgangspunten verder te werken. Voor beide munten hebben we telkens twee werksessies met stakeholders en één focusgroep met gebruikers georganiseerd.

In de eerste reeks werksessies (8 november 2017) gaven de deelnemers feedback op de uitgangspunten en bedachten ze welke actoren belanghebbend zijn. Bij deze sessies waren telkens tien externe deelnemers aanwezig, naast vier medewerkers van Samenlevingsopbouw Gent en twee begeleiders van Muntuit. Vervolgens hebben we in enkele kleinere groepen doorgedacht op de randvoorwaarden (of uitdagingen) om elk ideaal te realiseren. Tenslotte brainstormden we over concrete acties of projecten om deze uitdagingen aan te gaan. In die oefening werden capaciteiten en behoeften in de wijk aan elkaar gekoppeld.

Tussentijds hebben we focusgroepen (1 maart 2018) gehouden. Zo konden we verifiëren of de geformuleerde uitdagingen uit de werksessies ook door de dagelijkse gebruikers gedeeld worden. Bovendien bleken de focusgroepen een goede bron om aanvullende informatie in te winnen. Er namen vijf Torekes- en zeven Pluimengebruikers aan deel.

Tijdens de tweede reeks werksessies (26 maart 2018), met telkens een vijftal externe deelnemers en drie medewerkers zijn enkele concrete projecten en activiteiten verder uitgedacht. Hierbij lag expliciet de focus op het vernieuwende karakter van de projecten.

Parallel aan de werksessie en focusgroepen hebben we bijkomende analyses gedaan om de stand van zaken van beide wijkmunten goed te vatten. Dat hebben we gedaan op basis van intern cijfermateriaal en documenten die door Samenlevingsopbouw Gent ter beschikking werden gesteld. Ook heeft Samenlevingsopbouw Gent in het kader van onze

opdracht een bijkomende bevraging gedaan bij fervente Torekes-gebruikers over de circulatie van de lokale munt. Daarbij hebben acht gebruikers (incl. 3 handelaars) de doorstroming van hun munt geschetst. Door deze schetsen naast elkaar te leggen brachten we de circulatie van de munt verder in kaart.

Sfeerbeeld eerste werksessie Torekes

3 DE TOREKES

3.1 Stand van zaken

Sinds eind 2010 werken de Torekes aan meer burenzorg, buurtzorg en milieuzorg in het Rabot-Blaisantvest. Dat zijn de drie officiële hoofdoelen van de Torekes. Andere doelen van de gemeenschapsmunt zijn te vatten onder de noemers activering, participatie, armoedebestrijding, interculturaliteit en empowerment. Ook duurzame consumptie is van bij de aanvang een uitgesproken doelstelling.

Muntmodel

Er bestaan allerlei modellen voor een gemeenschapsmunt. We delen ze eenvoudigweg in volgens drie categorieën. In een ruilmodel ten eerste staat het uitwisselen van diensten en goederen tussen de deelnemers centraal. Bij een beloonmodel ten tweede stimuleer je wenselijk gedrag door beloonpunten aan deelnemers te geven die ze vervolgens kunnen inruilen (of verzilveren) voor diensten of goederen. Het mixmodel tenslotte poogt een combinatie van de twee².

De Torekes zijn opgezet vanuit de filosofie van een mixmodel, maar we zullen zien dat het in de praktijk een beloonmodel is.

Belonen

Mensen worden beloond voor hun vrijwillige inzet op één van de drie actiedomeinen: buurtzorg, burenzorg en milieuzorg. Het afgesproken standaardtarief is vijftientig Torekes per uur vrijwillige inzet. Het volledige overzicht van vraag en aanbod is in de Torekes-catalogus terug te vinden. Er zijn 29 manieren om Torekes te verdienen zoals meehelpen aan netheidsacties of op De Site, flyers bedelen of een geveltuintje aanleggen, enz.³ De deelnemers aan de focusgroep geven aan dat wat hen betreft er voldoende verdienmogelijkheden zijn, al zijn zij natuurlijk al reeds betrokken op het project (zie ook verder). Tegelijkertijd stelt een deelnemer: "Ik weet niet goed waar je Torekes kan verdienen". De focusgroep is erover eens dat er beter gecommuniceerd kan worden over de inhoud van de catalogus.

Dat mensen voor hun vrijwillige inzet voor de wijk beloond worden heeft van meet af aan voor een spanningsveld met de bestaande praktijken van het "klassieke vrijwilligerswerk"⁴ gezorgd⁵. Vrijwilligerswerk is in principe onbezoldigd. Daarom maakten

² Een uitgebreide uiteenzetting over deze drie modellen kan men terugvinden op <https://handboek.gemeenschapsmunten.be>

³ Bron: Torekes-catalogus 2017.

⁴ Met klassiek vrijwilligerswerk wordt hier het als vrijwillig lid geheel belangeloos meedraaien in het traditionele verenigingsleven bedoeld. Het niet-klassieke vrijwilligerswerk omvat daarentegen vrijwilligers die niet tot dit typische profiel behoren. Bijvoorbeeld omdat ze geen vast lid willen en/of kunnen zijn van de organiserende vereniging of omdat ze zich niet geheel belangeloos wensen inzetten. Deze laatste categorie sluit nauwer aan bij de doelgroep waar ook nieuwe wettelijke kaders zoals "vrijtjdswork" en "deelplatformen" op inzetten.

⁵ Dit spanningsveld hangt samen met de wijze waarop arbeid in onze samenleving georganiseerd is. Terecht is er een strikte bescherming van de arbeid en de loonarbeid. Maar vrijwillige 'arbeid' en 'semi-agorale arbeid' vormen een grijze zone. Enerzijds willen we dat alle mensen volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving, anderzijds zijn de voorwaarden om in aanmerking te komen voor 'loonarbeid' niet haalbaar voor vele mensen. Dat is op zich een probleem. Kunnen we mensen dan toelaten om via andere circuits volwaardig deel te nemen, zoals via vrijwilligerswerk? Hoe bewaken we dat dit niet de deur openzet om loonarbeid te

de initiatiefnemers reeds in 2010 expliciet dat de Torekes aanvullend werken op het bestaande vrijwilligerswerk. De focus ligt op het waarderen van positief gedrag dat vooraf niet of nauwelijks gesteld werd. Deze insteek heeft men op twee manieren zeer concreet gemaakt. Ten eerste door zowel het aantal uren dat men Torekes kan verdienen als de tegenwaarde van een Toreke in euro's sterk te beperken. Ten tweede door werk te maken van een sterke programmering van nieuwe acties en activiteiten rond buurtbeheer. Bijvoorbeeld via de werkdagen op De Site en in de publieke ruimte (Witte Kaproenenplein,...). Intussen ervaren lokale organisaties zoals Samenlevingsopbouw Gent een langduriger engagement bij hun Torekes-vrijwilligers.

De tegenwaarde van Torekes in euro is dus sterk beperkt en een waardering in Torekes is volgens Samenlevingsopbouw geen loon. Desalniettemin blijkt uit deze en eerdere studies dat heel wat kwetsbare deelnemers zelf de Torekes als een belangrijk aanvullend inkomen beschouwen (zie verder). Binnen de focusgroep was dit verschil in beleving ook te merken. Het verschil in perceptie is mogelijks sterk afhankelijk van de activiteiten waarin men participeert. Sommige deelnemers focussen bijvoorbeeld sterk op de tegenwaarde in euro's en wat ze ermee kunnen kopen. Zo werd Samenlevingsopbouw ooit geconfronteerd met een "staking" op De Site en vragen Torekes-gebruikers er soms achter een "loonsopslag" of een "indexatie". Terwijl de mensen achter Boerenhof en vrijwilligers van de Sociale Kruidenier net benadrukken dat ze het niet als loon mogen zien maar als een (kleine) waardering. Ondanks de inspanningen om Torekes anders te definiëren ontsnapt het Torekes-project dus ook niet uit de discussies rond loon, arbeid en vrijwilligerswerk. Deze ontspruiten uit de ambiguïteit van zowel de wettelijke kaders als de maatschappelijke opvattingen hieromtrent. De Torekes leveren extra (tastbaar) materiaal aan om het debat rond deze statuten te voeden en hopelijk op termijn een stap verder te tillen.

Verzilvering

De Torekes kunnen op allerlei manieren omgeruild worden. Door ze te ruilen met andere deelnemers, door een product of dienst bij het Torekes-loket aan te schaffen of door ze uit te geven bij de lokale deelnemende handelaars. Daar geldt de stelregel dat elke tien Torekes voor een product of dienst ter waarde van één euro omgeruild worden. Enkel de verzilverpartners kunnen de Torekes bij Samenlevingsopbouw Gent omruilen voor euro's.

In het eerste jaar van het project werd 64 percent van de Torekes bij de lokale handel verzilverd. Intussen is dat percentage gestegen naar 86 percent in 2016. Dat je Torekes bij de lokale handel omruilt is bij de deelnemers dus een vast en ingesleten patroon geworden. Dat blijkt ook uit de circulatieschetsen. Het is bijzonder illustratief dat handelaars en vrijwilligers enkel aan winkels denken wanneer we vragen stellen over bijkomende verzilvermogelijkheden. Bovendien blijkt bij de lokale handel eerder een kruideniersmentaliteit te spelen dan een connectie tot de buurt. Een geïnterviewde handelaar stelt bijvoorbeeld: "ik ken te weinig van het Torekesverhaal in de wijk. Ik zit zodanig in mijn winkel, ik heb niets toe te voegen". Een andere handelaar ziet dan weer liever geen extra winkels komen in het aanbod. Want dan zou die winkel Torekes-klanten

vervangen door 'gratis' of 'goedkopere' alternatieve vormen van 'arbeid'? In dit spanningsveld bevindt zich de doelstelling 'volwaardige werkgemeenschap' van Samenlevingsopbouw Gent.

kunnen wegplukken. Uit de focusgroep blijkt echter net dat de deelnemers graag extra handelaars binnen het gamma willen. Meer precies gesteld willen zij een breder en goedkoper assortiment aan verzilvermogelijkheden. Zo haalde een deelnemer aan dat de voedingsproducten bij de Torekeshandelaar duurder zijn dan bij de supermarkt. Voor kansarme deelnemers is de prijszetting bij de lokale handel een belangrijk element.

Sommige Torekes-gebruikers gaan ook naar het Torekesloket, maar het aantal transacties daar ligt ruim onder de 14 procent (2016). Het succesnummer daar zijn de huur van moestuintjes, goed voor zo'n 11 procent van het totaal aantal verzilverde Torekes (of van zo'n 79 procent binnen het loket; 2016). Van de 32 andere verzilvermogelijkheden in de Torekes-catalogus worden er slechts drie meer dan eens gebruikt (tickets voor De Lijn, compost en vuilniszakken). Heel wat mogelijkheden worden niet (langer) aangewend. Opvallend is bijvoorbeeld het compleet verdwijnen van enkele verzilveracties: het cinematicket, toneelticket, de wereldwinkel. Het cinematicket werd in het eerste jaar nog 45 keer omgewisseld. Goed voor bijna zeven procent van het aantal verzilverde Torekes. In 2016 is dat geen enkele keer gebeurd, maar dit zou te wijten zijn aan het vervallen van de stock. Het in onbruik geraken van deze verzilveracties kan een indicator voor een afname van de zogenaamde middenklasse uit het Torekes-verhaal zijn, net zoals het beperkte aantal gerealiseerde beloonacties rond burenzorg en milieuzorg (zie verder). Tegelijkertijd spreken initiatieven zoals de Plezante Doeners, Barabot, eetcafé Toreke en het Boerenhof veeleer een middenklasse publiek aan. Samenlevingsopbouw is zich bewust dat een gezonde mix van wijkbewoners een permanent aandachtspunt voor het Torekes-programma blijft (zie verder).

Dan toch een beloonmodel en geen mixmodel

Zo komen we in de praktijk tot een zeer eenvoudig circulatiemodel. Torekes worden door deelnemers hoofdzakelijk verkregen via buurtzorg en omgeruild bij de lokale handel (zie verder). Die ruilen de Torekes weer om in euro's bij het Torekes-loket. Gezien directe ruil tussen deelnemende burgers of handelaars niet gebeurt, zijn de Torekes in de praktijk een beloonmodel en geen mixmodel noch ruilmodel.

Bijgevolg gaan gemeenschapsmunten in en uit de lokale gemeenschap zonder daarbij extra stationnetjes te passeren. Elk uitgegeven Toreke wordt namelijk éénmalig en vrij direct verzilverd. Er is dan ook geen sprake van een multiplicator effect zoals bij sommige andere gemeenschapsmunten, waarbij de ene knikker de andere in beweging zet. Dat is trouwens normaal gegeven het muntmodel en de vraag kan gesteld worden of we dit moeten problematiseren. Uiteindelijk presteren de Torekes toch zo'n 8.845 uur aan doelmatig vrijwilligerswerk in 2016.

Evolutie in cijfers

In 2011 werden er ca. 50.000 Torekes uitgegeven, dit aantal steeg tot een piek van bijna 260.000 in 2013. Nadien daalde het aantal uitgegeven Torekes naar minder dan 200.000 in 2014 om te stabiliseren rond de 220.000 in daaropvolgende jaren⁶. De terugval in 2014 is een direct gevolg van het wettelijk bepaald maximaal aantal

⁶ De cijfers waarover Muntuit beschikt gaan tot 2016.

vrijwilligersuren per deelnemer. Dat sindsdien sterker door de begeleiders van Samenlevingsopbouw in de gaten wordt gehouden.

Het aantal deelnemers fluctueert sterk over de jaren met pieken tot ca. 390 deelnemers (2011) en dalen tot 150 deelnemers (2013). Opvallend: van jaar tot jaar kan het aantal deelnemers meer dan verdubbelen of halveren. Dit heeft vermoedelijk te maken met golven van actieve aansturing vanuit Samenlevingsopbouw en andere betrokken organisaties (verder in dit rapport zien we dat een programmatie van activiteiten leidt tot een groter aantal deelnemers aan het muntschema). Kijken we naar het percentage bewoners dat met de Torekes aan de slag gaat dan daalde dit van 4,6% in 2011 naar 1,8% in 2013 om terug te stijgen naar 3,8% in 2015⁷.

Vertalen we de vrijwilliger inzet van mensen binnen het Torekes-programma naar een cijfer uitgedrukt in VTE dan zien we een mooie evolutie. In 2011 was de vrijwillige inzet van de Torekes-gebruikers goed voor ca. 0,5VTE. Dat steeg tot ca. 6VTE in 2013 en daalde licht naar iets minder dan 5,5VTE in 2015⁸.

De activiteitsgraad van de Torekes is wel steeds zeer afhankelijk geweest van de programmatie van de werkdagen op De Site en in de buurt. Zo wordt meer dan 99 percent van de Torekes uitgegeven binnen het kader van buurtzorg (2016). De wisselwerking met de dynamiek rond de volkstuinen op De Site is zonder twijfel een grote succesformule geweest van bij de start tot 2017. Zo werd op De Site al gauw 35 percent van de Torekes uitgegeven (2016). De vraag is of het nieuwe initiatief Boerenhof deze dynamiek nu deels kan overnemen.

Kostprijs

Bekijken we de kostprijs van de Torekes dan is deze de afgelopen jaren in twee richtingen sterk gewijzigd. We gebruiken daarvoor twee indicatoren die onrechtstreeks een benadering geven van de evolutie van de relatieve kostprijs van de wijkmunten.

De eerste indicator berekent **de kostprijs van de verzilvering** van Torekes bij de lokale handel en het loket (uitgedrukt in euro's) voor één referentiejaar **per gepresteerd uur in Torekes** voor datzelfde referentiejaar⁹. In het eerste jaar spraken we over 1,3 euro per uur. Dat is gestegen naar 2,5 euro per uur in 2016. Dat komt neer op bijna een verdubbeling.

Kijken we echter naar de tweede indicator dan zien we een ander gegeven. In dit richtcijfer berekenen we **de kost van de verzilvering en de loonkost van de coördinatie** vanuit Samenlevingsopbouw **ten opzichte van het aantal gepresterde uren in**

⁷ Deze cijfers zijn gebaseerd op de verhouding tussen het aantal deelnemers aan de gemeenschapsmunt tot het totaal aantal bewoners in de wijk Rabot-Blaisantvest per respectievelijk jaartal. Samenlevingsopbouw Gent spreekt in 2010 zelf van 10%. Vermoedelijk is bij dat cijfer enkel rekening gehouden met het aantal bewoners in het Rabot zonder Blaisantvest.

⁸ Deze berekening is gebaseerd op volgende uitgangspunten. 1VTE werkt 38 uren per week gedurende 46 weken per jaar. De bekomen cijfers dienen lichtjes naar beneden geïnterpreteerd te worden gezien we geen rekening hebben gehouden met statische acties (zonder tijdsinspanning) die ook in Torekes worden uitgedrukt.

⁹ Deze indicator maakt noodgedwongen abstractie van het moment waarop de verzilverde Torekes verdiend zijn. Zo worden Torekes die in jaar 1 verdiend zijn maar pas in jaar 2 verzilverd worden niet meegeteld in de kostprijs van jaar 1 maar wel als gepresterde tijd voor dat jaar meegenomen.

Torekes voor éénzelfde referentiejaar¹⁰. Tijdens de start van de Torekes kwam dit op 14 euro per uur. Een relatief hoog bedrag maar begrijpelijk gezien het beperkt aantal Torekes in omloop tegenover het aantal uren begeleiding (één halftijdse). Dat cijfer is sterk gedaald naar 4,6 euro per uur in 2016. Een forse kostendaling dus van 67 percent. Al is het aantal ingezette personeelstijd intussen ook gedaald van 0,5 naar 0,4VTE¹¹.

Doelen en resultaten

Het succes van het project vinden we hoofzakelijk in de pijler buurtzorg. De impact van de Torekes op de sociale wijkdynamiek, niet in minst voor maatschappelijk kwetsbare doelgroepen, is door verschillende studies al meermaals aangetoond¹².

In een notendop kunnen we uit de studies volgende zaken leren:

- Ten eerste argumenteren zij dat de gemeenschapsmunt bestaande processen van ontmoeting op gedeelde plekken versterkt. De Torekes bereiden het vrijwilligersbestand van de wijk zowel in aantal als qua samenstelling stevig uit. Men legt de grootste verdienste van het project bij het betrekken van de meest kwetsbare burgers (werklozen, vluchtelingen,...) en nieuwkomers (etnisch-culturele minderheden). Doelgroepen die in andere projecten maar moeilijk worden bereikt. Zo komen via de Torekes bijvoorbeeld mensen aan hun trekken die door de klassieke arbeidsmarkt en haar bemiddelingsdiensten omschreven worden als "inactief" of "niet-inzetbaar". De Torekes houden onze maatschappij dus een spiegel voor. De waardevolle inzet van deze doelgroepen voor de wijk wordt door het project zichtbaar gemaakt, wat hun integratie in de buurt versterkt. De studies stellen dat de Torekes in die zin een demonstratieproject is dat de discussie opent over rechtenverwerving, arbeidsstructuren en de betekenis van werken vandaag.
- Ten tweede wordt de persoonlijke ontwikkeling van deze kwetsbare burgers positief ondersteunt. Men leert nieuwe vaardigheden en groeit op het vlak van zelfvertrouwen en assertiviteit. Deze psychologische effecten zijn het gevolg van zinvol bezig te zijn. Ze worden aangetrokken tot het project omwille van de waardering die ze krijgen voor hun actieve inzet en het ongedwongen kader waarin ze activiteiten verrichten. Maar voor sommigen betekenen de Torekes ook het aanvullend inkomen om enkele van hun noodzakelijke behoeften (voeding, geneesmiddelen,...) mee te vervullen. Dat wordt eveneens geïllustreerd door het ontstaan solidariteit binnen de Torekesgemeenschap. We leren dat ook uit de circulatieschetsen. Daar zien we dat sommige gebruikers binnen de sociale kruidenier Torekes uit noodzaak bij elkaar lenen.

¹⁰ Merk op dat de loonkost van andere begeleidende organisaties in deze indicator niet verwerkt is.

¹¹ We gebruikten voor deze berekening volgende uitgangspunten. De personeelskost in 2016 bedroeg ongeveer 18.600 euro en de totale verzilverkost (incl. omzetting naar euro's) 22.344 euro.

¹² Zie de rapporten van DieGem: Depraetere, A., Van Bouchaute, B., Vandenabeele, J., & Oosterlynck, S. (2014). *Rapport retrospectieve case study: complementaire munt de Torekes in Rabot-Blaisantvest.* en Van Bouchaute, B., Depraetere, A., Oosterlynck, S., & Schuermans, N. (2015). *Solidariteit in superdiversiteit: het transformatief potentieel van een complementaire munt in een superdiverse wijk.* Zie ook Deceur E. (2017) *Sociaal-cultureel werk als democratische arena : de inzet van participatieve praktijken in stedelijke contexten* en Delombaerde A. (2016) *Een gemeenschapsmunt als brug naar tewerkstelling?*

- Ten derde worden publieke diensten uitgedaagd om anders te denken over buurtbeheer. Zo leert de groendienst omgaan met de inbreng en betrokkenheid uit de buurt bij de invulling van de openbare ruimte. Je kan dit lezen als de confrontatie tussen een top-down expertenmodel en een bottom-up benadering. Maar de kracht van de Torekes valt misschien beter te vatten vanuit de samenwerking tussen de publieke overheid, middenveldorganisaties en private spelers zoals burgers en ondernemers. Door de intense ondersteuning van de verschillende professionele krachten wordt de cocreatie van activiteiten in het Rabot net mogelijk.

Het is binnen dat kader dat we stellen dat de Torekes een succesvolle hefboom vormen voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Tegelijkertijd dringt zich ook enige nuance op. Er stelt zich namelijk een paradox met betrekking tot deze doelgroepen. Als gevolg van het succes van de Torekes bij deze doelgroep lijkt er een imagoprobleem te ontstaan. In plaats van inclusief wordt het project door sommigen als exclusief beschouwt. Dat komt zowel uit de studies als uit onze focusgroep naar voren. Zo stelt een Toreke-gebruiker: "Torekes werken stigmatiserend. Als ik naar de winkel ga, weten ze dat ik vrijwilligerswerk doe omdat ik werkloos ben". Tegelijkertijd zien we dat de zogenaamde middenklasse in het algemeen eerder ondervertegenwoordigd is in het project. Samenlevingsopbouw Gent veronderstelt dat zij een stukje via Barabot en het Boerenhof bereikt worden¹³, maar erkent ook dat dit een grote uitdaging is (zie ook eerder). Het is niet evident om te zorgen dat er een mix ontstaat tussen hen en kansengroepen of mensen van een andere origine. Toch is dit zeer belangrijk gezien het gevaar op stigmatiseren door verschillende bronnen wordt aangehaald. Het is van belang om zich in te zetten voor de Torekes te blijven profileren als "goed doen voor de samenleving". Ook de verzilverpartners kunnen daarbij helpen. Bij de LimbU wordt aan handelaars bijvoorbeeld gevraagd om aan de kassa expliciet belangstelling te tonen voor de goede acties en daden die hun cliënteel voor de gemeenschap gesteld hebben. Daarnaast geven de deelnemers aan de focusgroep aan dat ze inderdaad nieuwe plekken leren kennen in de wijk "de sociale kruidenier, het buurthuis, het eetcafé, de weggeefwinkel... maar nieuwe plekke leren kennen is niet hetzelfde als er komen". Of er effectief nieuwe duurzame verbindingen ontstaan tussen mensen en concrete plekken is momenteel koffiedik kijken, een survey zou dit kunnen onderzoeken (zie ook aanbevelingen).

Bovendien scoort het project op de andere geformuleerde doelstellingen erg matig tot slecht. De pijlers rond burenhulp (buren die elkaar helpen) en milieuzorg (milieuvriendelijke acties doen) zijn respectievelijk niet of minder prominent tot uiting gekomen in het project.

De activiteitsgraad rond burenhulp is nagenoeg nihil. Het gebrek aan burenhulp via de Torekes is te verklaren door het ontbreken van een "matchmaker", een persoon of

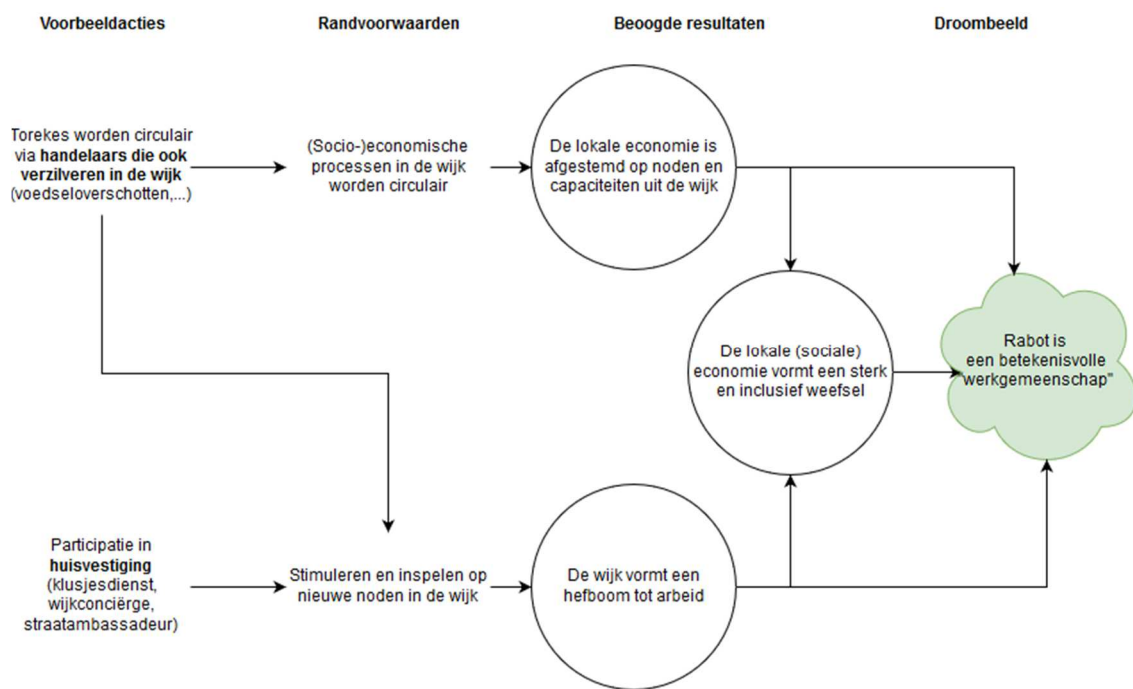
¹³ Het Boerenhof was in 2016 goed voor zo'n 8 percent van de uitgegeven Torekes, maar deze werden lang niet alleen aan middenklassers uitgereikt. We hebben geen relevante cijfers over Barabot maar schatten de impact op basis van de circulatieschetsen en focusgroepen als eerder minimaal in.

organisatie die heel actief individuele noden en capaciteiten in kaart brengt en met elkaar verbindt.

Met betrekking tot milieuzorg zien we een andere verklaring. Al de activiteiten van deze pijler in de Torekes-catalogus zijn eenmalig of jaarlijks. Het gaat dus over statische acties met weinig actieve programmatie. Bovendien krijgt lokale duurzame consumptie in de praktijk slechts een beperkte invulling via het verzilveraanbod van de Torekes. De handelaars verklaren geen alcoholische dranken of sigaretten voor Torekes te ruilen. Terwijl het Torekesloket enkele duurzame producten (spaarlamp, bruismondstuk) beschikbaar stelt maar daar wordt slechts minimaal gebruik van gemaakt.

Om bovenstaande redenen lijkt het ons nuttig om de algemene doelen van de Torekes te herbekijken. Ofwel kiest men ervoor om ze te reactiveren door ze te heroriënteren ofwel focust men best op andere doelen.

3.2 Theory of change

Figuur 1 Theory of Change Torekes

In een ideale wereld is het Rabot een betekenisvolle "werkgemeenschap". Dit ideaal draagt een aantal deelaspecten in zich:

- De lokale economie is inclusief: ook maatschappelijk kwetsbare bewoners doen mee en krijgen kansen
- De lokale economie is afgestemd op de capaciteiten en de noden van de wijk
- De wijk vormt een hefboom voor arbeid (in brede zin), incl. zinvolle dagbesteding voor mens en wijk

Deze doelen zijn besproken met de deelnemers in de werksessies. We overlopen hieronder hun feedback.

Wat het aantal belanghebbenden betreft is de voornaamste conclusie dat het over een groot en divers aantal gaat. Alle organisaties, bedrijven en handelaren kunnen in principe een hefboom tot arbeid betekenen. Denk maar aan het sociaal restaurant, de buurtsporthal, de scholen, de handelsvereniging, enz. Men geeft aan dat alle bewoners bovendien baat hebben bij een bloeiende lokale werkgemeenschap. Daarnaast stelt men dat de Torekes gebruikers trouwens niet noodzakelijk bewoners uit de wijk moeten zijn. De wijk is eerder een geografisch ankerpunt. Net zoals de deelnemers van de focusgroep en de medewerkers van Samenlevingsopbouw oordeelt men dat er extra aandacht nodig is om een aantal bijkomende categorieën van mensen te betrekken. Er wordt concreet gedacht aan jongeren uit de wijk, zwaar hulpbehoevenden en werkenden.

In totaal zijn in de eerste werksessie zeven randvoorwaarden opgesomd waaraan de Torekes moeten werken om de beoogde lange termijn resultaten te bereiken. Ze worden hieronder als actieve statements geformuleerd:

1. Torekes maken (socio-)economische processen in de wijk circulair
2. Torekes brengen nieuwe noden in de wijk aan het licht en spelen erop in
3. We demonstreren wat Torekes al realiseren
4. We overwinnen het wantrouwen en de weerstand van de maatschappelijk kwetsbare bewoners tegenover de munt
5. Torekes zijn betekenisvol voor de maatschappelijk kwetsbare doelgroepen
6. We bereiken niet-klassieke vrijwilligers (nieuwe doelgroepen)
7. De Torekes versterken personen en groepen niet alleen als financieel steuntje (maar ook via talentontwikkeling, leerprocessen,...)

Tijdens de werksessies zijn deze randvoorwaarden verder afgelijnd door eerst prioriteiten te peilen, acties uit te werken en vervolgens vernieuwende ideeën te filteren. Zo komen we tot bovenstaande ToC (zie figuur).

De eerste prioritaire randvoorwaarde is het circulair maken van socio-economische processen in de wijk door middel van Torekes. Dat kan op twee manieren. Ten eerste kunnen handelaren zelf opnieuw Torekes uitgeven, in plaats van ze direct om te zetten naar euro's zoals het nu gebeurt. Ten tweede, en daarbij aansluitend, kunnen investeringen best verschillende lokale lussen doorlopen alvorens weer uit de wijk te verdwijnen. Beide acties komen in feite neer op het creëren van positieve circulatie-effecten van de Torekes. Deze economische voortvloeijsels zijn nu minimaal in het project (zie eerder). De lokale munt kan (deels) circulair gemaakt worden door nieuwe noden vanuit de deeleconomie (mobiliteit, zorg, voeding,...) vrijetijdswerk enz. te integreren.

Het stimuleren en inspelen op nieuwe noden en doelgroepen vormt een tweede randvoorwaarde. De leden van de focusgroep voelen hiervoor echter zelf geen persoonlijke behoefte (zie eerder), het gaat dus in hoofdzaak over het bereiken van een breder spectrum uit de samenleving op twee manieren. Ten eerste zijn de noden in de

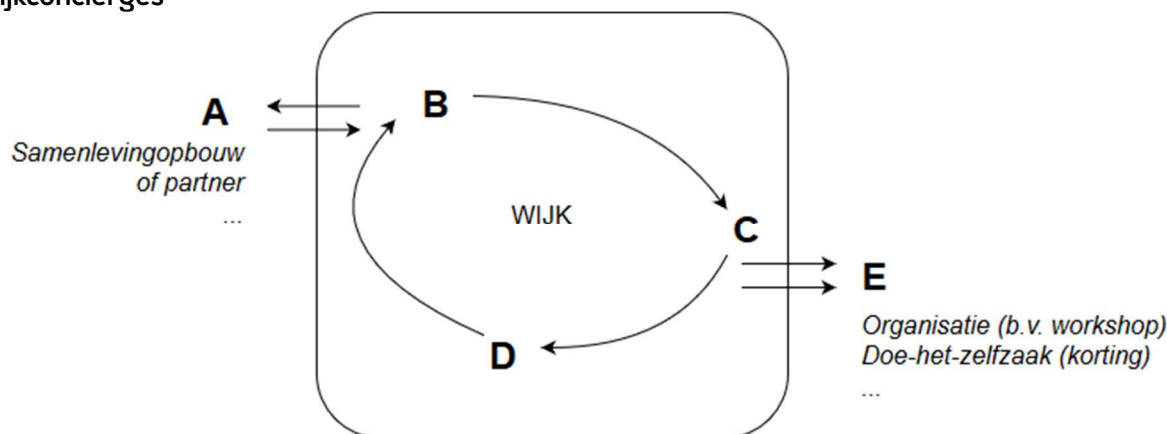
wijk breder dan vrijwilligerswerk. Het gaat bijvoorbeeld ook over de invulling van publieke ruimte, de huisvestingsproblematiek, integratie in de wijk, enz. Ten tweede kunnen een aantal nieuwe doelgroepen aangesproken worden. Denk maar aan jongeren, handelaren en niet-klassieke vrijwilligers. Heel concreet wordt het verder "matchen" van vraag en aanbod in de wijk als actiepunt naar voren geschoven. Dat kan door het gesprek aan te gaan met mensen over wat ze graag zouden willen doen voor en met Torekes en van daaruit vertrekken. Dan veronderstelt men een andere methodiek om de catalogus en activiteiten rond buurtzorg en milieuzorg in te vullen, een activatie van de pijler burenzorg of een combinatie van beide.

Door de selecties in de werksessies vallen een aantal randvoorwaarden buiten dit rapport. Niettemin is het belangrijk om mee te geven dat de derde randvoorwaarde door de deelnemers als prioritair wordt bestempeld. Men hamert op het demonstreren van wat de Torekes al doen. Ze benadrukken dat het project vandaag reeds een vernieuwend praktijkinstrument is. Dat mag nog meer in de verf gezet worden. Door middel van bijkomende studies en communicatie over de betekenis van de Torekes in de wijk. Daarbij is het belangrijk om te benadrukken dat de Torekes over veel meer dan activering gaan, misschien eerder over "betekenisvol actief zijn". De Torekes maken de activiteiten, het potentieel en de werkwilgheid van de wijkbewoners zichtbaar. Het is van belang om over die impact van het project op mensen te communiceren en het als debatstof voor de samenleving te presenteren. Ook langs andere hoeken (focusgroepen, circulateschetsen,...) begrijpen we dat de communicatie een werkpunt is (zie eerder).

3.3 Voorbeeldacties

In deze paragraaf zoomen we in op twee voorbeeldacties die als vernieuwend uit de werksessies naar voren kwamen. Deze voorbeeldacties zijn nog niet geteste cases maar we beschrijven ze hieronder alsof ze reeds bestaan. Door ze uit te werken leveren ze de stof tot discussie waar we in de aandachtspunten verder op ingaan.

Wijkconciërges

Figuur 2 Circulatiemodel wijkconciërges

Het idee van de wijkconciërges komt vanuit de combinatie van twee acties. Enerzijds, de participatie in huisvesting bevorderen. Anderzijds, het gidsen van nieuwkomers in de wijk door middel van een buddiesysteem.

Het project “wijkconciërges” kan je begrijpen als een soort aanvullende klusjesdienst voor alle bewoners van het Rabot. De dienst kan al eens een brievenbus legen of de plantjes water geven wanneer iemand op vakantie is of extra hulp kan gebruiken. Torekes zouden ook voor kleine herstellingen gebruikt kunnen worden.

Heel wat mensen en organisaties kunnen vanuit hun capaciteiten en/of beleid bijdragen aan deze activiteit. De bewoners zelf, van jong tot oud, kunnen vaardigheden ontplooiën en nieuwe ontwikkelen. Ook organisaties die bezig zijn met de opleiding en empowerment van mensen zijn betrokken partij (de emancipatorische werking en sociale gidsen van het OCMW, de diensten sociale- en wijkregie van de stad, het lokaal dienstencentrum, het CAW, de Werkwinkel...). Klanten van het project zijn organisaties die bezig zijn rond wonen (het Sociaal verhuurkantoor, de sociale huisvestingsmaatschappijen, WoninGent, Nucleo, de Woonwinkel, architectuuropleidingen,...) maar ook (andere) eigenaars van patrimonium zoals scholen, bewoners, stadsdiensten, middenveldorganisaties, enz.

De Torekes faciliteren het project door vrijwilligers en zelfs professionele helpende handen te belonen. De uitvoering van de klusjes gebeurt zowel overdag als 's avonds buiten de werkuren. Zo kunnen meer burens meedoen. Met een lokale doe-het-zelfzaak is een afspraak over een gedeeltelijke aankoop van materiaal in Torekes gemaakt. Gebruikers van de dienst ruilen materiaal, werkuren en de deelname aan workshops om in de wijkmunt.

De deelnemers aan de brainstorm in de tweede werksessie schatten in dat er nog aanvullend euro's nodig zijn om het project op te zetten. Onder meer voor professionele begeleiding, communicatie,... en extra klusmateriaal dat niet gesponsord wordt. Men schat echter in dat hierrond mogelijkheden tot projectmiddelen liggen bij de stad, Vlaanderen, EU en Koning Boudewijnstichting. Ze geven ook een aantal aandachtspunten mee:

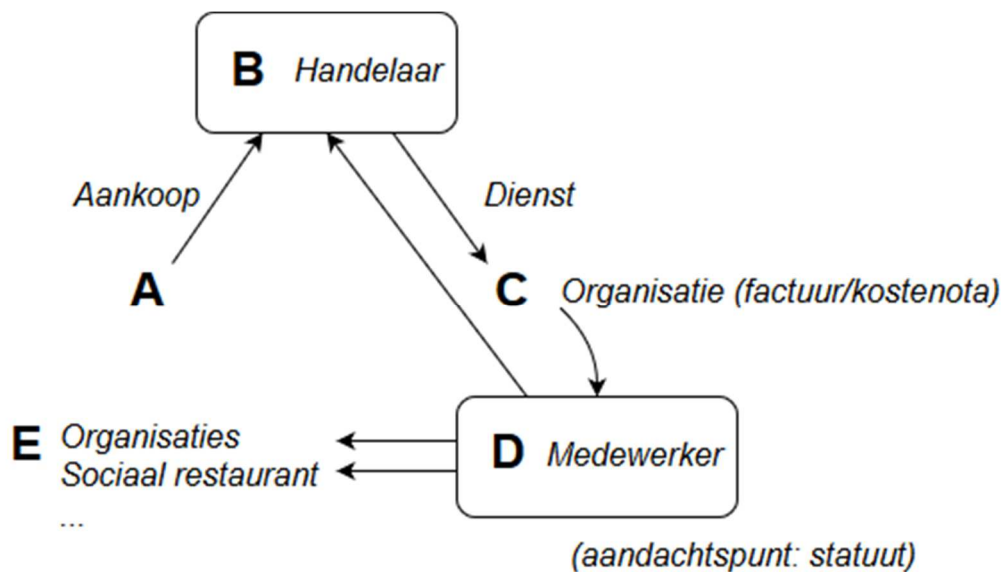
- Geen verdringing van bestaande jobs
- Deelname maatschappelijk kwetsbare bewoners
- Professionele opvolging nodig om matchmaking van vraag en aanbod te doen
- Bureaucratie vermijden
- Een duidelijke prijszetting over wat in euro's en wat in Torekes verrekend kan worden

Bijkomende aandachtspunten:

- Het afbakenen van de 'diensten' die hier worden opgenomen is belangrijk. Het gaat in essentie om taken die niet door professionals of de markt worden opgenomen. Het zijn taken die door een vriend, familielid of buur kunnen worden opgenomen...als je die vindt.
- Om deze verbindingen te kunnen maken is het aangewezen of zelfs nodig dat een intermediair de rol van verbindingsagent of matchmaker opneemt. Deze functie kan best binnen een organisatieverband worden opgenomen, bijvoorbeeld Samenlevingsopbouw. Bij het leggen van de verbindingen is immers aangewezen om 'taken' te selecteren die bij de uitvoerder in kwestie passen. Niet iedereen is voor alles geschikt, en zeker waar zorg voor personen ermee gemoeid is, of betreden van de privé ruimte, verdient dit aandacht.
- Voor het inventariseren kan de info gebruikt worden waarover verschillende organisaties beschikken (CAW, LDC, ...) evenals input door bewoners zelf.
- Om nieuwkomers in het systeem te betrekken is nodig dat deze snel mogelijkheden aangeboden krijgen waarmee ze zelf de munt kunnen verwerven. Om de opstart te maken kan bijvoorbeeld aan hen een beginbudget ter beschikking gesteld worden dat ze gebruiken om hun buddy te waarderen.
- Alle handelaars moeten op gelijke wijze behandeld worden. Nagaan hoe binnen buurten kan gewerkt worden naar handelaars, wat met de concurrentie van andere handelaars in de stad?

Nieuwe vormen van verzilvering voor handelaars

Handelaars geven momenteel amper tot geen Torekes zelf uit (zie eerder). Om ze hiertoe aan te moedigen zijn allerlei activiteiten denkbaar. Bijvoorbeeld een handelaar die zijn winkel met Torekes renoveert of zijn ramen laat wassen. Hiervoor kan eventueel samengewerkt worden met een sociale werkplaats. Een ander idee is om handelaars voor een bepaalde hoeveelheid Torekes een attest of keurlabel te geven, een soort van waardering in de vorm van reclame als ethische ondernemer. Tenslotte is er een idee om met voedseloverschotten te werken.

Figuur 3 Circulatiemodel nieuwe vormen van verzilvering voor handelaars

In de werksessie gaan we door op het laatste voorbeeld. Handelaars schenken hun overschot aan eten aan de sociale kruidenier. Daar worden deze resten in etenswaren of compost omgezet afhankelijk van de kwaliteit van de producten. In tegenstelling tot heden worden dus niet alleen kwalitatieve etenswaren aanvaard. Door het integreren van compost in het project wordt een afvalberg vermeden.

Mensen met groene vingers of die graag kokkerellen komen zeker aan hun trekken in dit project. De organisatorische aanknopingspunten voor dit project vormen het netwerk Rabot op je Bord, de werkgevers uit de sociale economie en de sociale kruidenier rond de verwerking van voedseloverschotten. Aan de andere kant zijn ook heel wat organisaties betrokken partij: de handelaren uiteraard, maar ook minder evidente actoren zoals IVAGO rond afval en de groendienst rond compost. Zelfs de stedelijke dienst inname openbaar domein ontvangt het staangeld voor de lokale markt (uiteraard met wijkproducten) in Torekes.

Het project geeft Torekes aan vrijwilligers die het voedsel ophalen en/of verwerken. Ook hier kan gekeken worden of (semi)professionele arbeid ingeschakeld kan worden. De handelaren vergoeden de ophaling in Torekes. Dat levert hen een korting op. De uiteindelijke compost en etenswaren worden eveneens omgeruild voor Torekes.

Voor het werk, de omkadering en eventueel extra materiaal dat niet vrijwillig verricht of gesponsord wordt, zal er een kost in euro's voor de deelnemende partners zijn. Tegelijkertijd zijn er ook heel wat besparingen: de handelaren en IVAGO verminderen hun uitgaven voor afvalophaling. De sociale kruidenier, Rabot op je Bord, de scholen en het eetcafé verkrijgen gratis ingrediënten om hun producten te maken.

De deelnemers aan de brainstorm geven ook een aantal aandachtspunten mee:

- Kwaliteit van de producten waarborgen
- Voldoende omzet als project draaien om de activiteit duurzaam te beheren
- Voldoende inspelen op de behoeften van de handelaren om ze op het project te betrekken

Bijkomende aandachtspunten:

- Het staat een handelaar vrij om een leverancier (bedrijf of zelfstandige) te betalen met een andere munt zo die laatste er in toestemt. Deze situatie zal zich weinig (of misschien niet) voordoen. Als het gebeurt moeten de handelaars onder mekaar dezelfde formaliteiten volgen alsof de transactie met gewone munt plaatsvond: factuur, btw enz. Het model van een systematische uitwisseling tussen handelaars in een complementaire munt is dat van systemen zoals de RES, WIR en barbersystemen.
- Een handelaar kan niet met vrijwilligers werken en deze belonen voor de normale activiteit die bij de taken van de handelaar horen. Wel kan een organisatie die sociale tewerkstelling organiseert haar diensten aanbieden tegen een vergoeding in gemeenschapsmunt. Het is dan aan deze organisatie om het correcte statuut met haar vrijwilliger/medewerker te organiseren. Let wel: indien sprake van loonarbeid dan moet het loon in principe worden uitbetaald in de munt die wettelijk gangbaar is in België, met name de euro.
- Er zijn verschillende statuten van toepassing op de grijze zone tussen professioneel vergoede arbeid (of dienstprestaties) en zuiver vrijwilligers werk, een gebied dat wel 'semi-agorale arbeid' wordt genoemd.
- Bij vrijwilligerswerk is het toegestaan om inzet te waarderen door vrijwilligers in de bloemetjes te zetten, een feestje, of andere vrijgevigheid aan te bieden. Voor vrijwilligerswerk is het ook toegestaan om gemaakte kosten te vergoeden. Dit kan door een forfaitaire vergoeding voor kosten toe te kennen, waarmee een vrijwilliger kan gewaardeerd worden. Dit is een ambiguïteit maar het is wel van belang. Het betreft hier dus een kostenvergoeding en geen inkomen.
- En recent nieuw mechanisme betreft het gebruik van elektronische platformen in de deeleconomie. Hiervoor is een wettelijk kader gecreëerd in 2017.¹⁴ Er is een lijst van activiteiten die via elektronische platformen tussen particulieren kunnen gepresteerd worden. De verkrijger van de inkomsten krijgt een belastingvoordeel op het verworven inkomen, namelijk 20 procent. Op het inkomen is evenmin enige plicht tot voldoen van bijdrage aan de RSZ en dus scheidt het ook geen rechten. Hoewel deze regelgeving omstreden is – bijvoorbeeld Deliveroo dat regelmatig de pers haalt i.v.m. een sociaal conflict is zo een erkend platform – biedt het misschien mogelijkheid om de acties tussen particulieren te regelen die zich binnen een gemeenschapsmunt afspelen indien dit via een elektronisch platform zou verlopen. Gezien de wetgeving en de informatie die hierrond verspreid wordt ambigue is hebben we nog geen antwoord op de positie van personen die een uitkering genieten om deel te nemen aan deeleconomie.

¹⁴ 12 JANUARI 2017. – Koninklijk besluit tot uitvoering van artikel 90, tweede lid, van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992, inzake de voorwaarden tot erkenning van elektronische platformen van deeleconomie en tot onderwerping van de in artikel 90, eerste lid, 1° bis, van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992 vermelde inkomsten aan de bedrijfsvoorheffing.

- Een nieuw statuut waarvoor nu wetgevend werk geleverd wordt betreft het vrijetijdswerk. Dit is dan semi-agorale arbeid waarvoor een nieuw kader gecreëerd wordt. Dit is niet nieuw als we denken aan de vergoedingen aan de 'vrijwillige' brandweer, ambulanciers, stewards in de sportsector enz. Hier gaat het wel degelijk over een inkomen, maar niet in de courante professionele context, doch welomschreven en in omvang beperkt. In het zomerakkoord (2017) van de federale regering omschreven als 'Inkomens die voortkomen uit vrijetijdswerk, specifieke functies in de non-profitsector en diensten van particulieren aan particulieren'. Voor deze prestaties en inkomsten, die in het voorstel beperkt worden tot 500 euro per maand, is dan geen belastingplicht of heffing voor de sociale zekerheid van toepassing. Bij de verdere uitwerking van dit statuut moet nagegaan worden of dit kansen biedt om 'vrijetijdswerk' toe te passen en te vergoeden in gemeenschapsmunt. Er zit nog een moeilijk punt in dit voorstel omdat het voor mensen met een uitkering net een probleem kan zijn. Je kan maar vrijetijdswerker worden als je gepensioneerd bent of als je een hoofdactiviteit hebt met minstens 4/5de tewerkstelling. Wie halftijds werkt, wie werkloos is, een leefloon ontvangt, kan niet van dit regime genieten. Het biedt mogelijks kansen om mensen met een betaalde job, tweeverdieners en gepensioneerden te betrekken. Op die manier kunnen ook deelnemers uit de werkende middenklasse bij de wijkmunt betrokken worden (zie eerder). Anderzijds is er inherent een uitsluiting van wie al in een kwetsbare positie zit.
- Tot slot zijn er specifieke 'stagestatuten' die vanuit de VDAB ook ondersteund worden. Het systeem van beroepsinlevingsovereenkomst (bio) gaat er vanuit dat een persoon een opleiding volgt door praktijk op te doen op de werkvloer. Deze stagiair krijgt dan een vergoeding die niet als loon gekwalificeerd wordt. Er moet bijkomend onderzocht worden of deze vergoeding geheel of gedeeltelijk in gemeenschapsmunt kan uitgekeerd worden.¹⁵

¹⁵ De regelgeving hierover is complex en te raadplegen op de website van vdab: <https://werkgevers.vdab.be/werkgevers/beroepsinlevingsovereenkomst/vereisten>

4 DE PLUIMEN

4.1 Stand van zaken

In 2016 lanceerde Samenlevingsopbouw in opdracht van de stad met de Pluimen een tweede complementaire wijkpunt. Het werkingsgebied van deze punt is Ledeberg, net zoals het Rabot een dichtbevolkte wijk uit de Gentse negentiende-eeuwse gordel.

Onder het motto "In Ledeberg geven Pluimen ons vleugels!" wil men meer verbindingen in de wijk tussen organisaties, lokale handelaars en bewoners maken. Vanaf de start was het de expliciete bedoeling om geen copypaste van de Torekes te maken, maar een project op maat van de wijk. Zo besloot men op vraag van de deelnemende organisaties om een ander model zonder euroconversie te testen. Op die manier denkt men enerzijds discussies zoals bij de Torekes over beloning versus verloning tegen te gaan en anderzijds een meer zelfvoorzienend systeem te ontwikkelen.

Desondanks zijn de product- en procesdoelen van de Pluimen zijn zeer gelijkaardig aan die van de Torekes. De productdoelen zijn meer burenzorg, buurtzorg en ontmoeting. De pijler "milieuzorg" van bij de Torekes is voor de Pluimen dus vervangen door "ontmoeting". De procesdoelen zijn het bevorderen van participatie, armoedebestrijding, interculturaliteit en empowerment.

Muntmodel

Net als de Torekes zijn de Pluimen uitgewerkt als een mixmodel (zie eerder), maar insgelijks volgt de wijkpunt de facto een beloonmodel.

Belonen

Met Pluimen worden bewoners beloond die zich inzetten voor de buurt (buurtzorg), de burens (burenzorg) of voor het organiseren van activiteiten (ontmoeting). Voor elk kwartier vrijwillige inzet ontvangt men één Pluim. Het volledige overzicht van vraag en aanbod is in een (digitale) brochure terug te vinden. Je kan door middel van 26 acties Pluimen verdienen. Bijvoorbeeld door een buur of organisatie te helpen, bloemen op je vensterbank te zetten, te flyereren voor activiteiten in de wijk, enz.

Uit de cijfers van 2017 leiden we af dat zo'n 75% van de uitgegeven Pluimen zich situeert in typische activiteiten uit het vrijwilligerswerk zoals hulp bij het flyereren of bij een straatfeest. Bijna 21% van de Pluimen kwamen in omloop via één specifieke promotieactie, nl. de bloembakkenactie. Dat betekent dat de andere types acties amper gebeuren. Ca. de helft van de activiteiten uit de brochure komen niet aan bod (of worden niet in Pluimen gewaardeerd). Volgens de leden van de focusgroep is het aanbod aan acties desalniettemin nog te beperkt. Dat wijst vermoedelijk dus op een mismatch tussen de goesting, capaciteiten en behoeften van de mensen en het Pluimen-aanbod. Men oppert onder andere om de Pluimen ook in te zetten bij de opruimacties van IVAGO (*wat reeds gebeurt, red.*), de activiteiten van buurtwerk en het lokaal dienstencentrum of bij evenementen in de wijk. Men argumenteert dat een ruimer aanbod een breder publiek kan bereiken. Dat is namelijk een uitdaging (zie verder). Net zoals bij de Torekes vindt men

ook hier dat de wijk beter en meer geïnformeerd moet worden over de wijze waarop men Pluimen kan verdienen (en verzilveren).

Verzilveren

Waar kan men met zijn of haar Pluimen terecht? Net zoals bij de Torekes kan men ze omruilen met andere deelnemers, ze besteden bij het Pluimen-loket of uitgeven bij de lokale deelnemende handelaars. In tegenstelling tot de Torekes is er daar geen algemene stelregel. Een Pluim blijft in principe een kwartier vrijwillige inzet waard en heeft geen tegenwaarde uitgedrukt in euro's. De tegemoetkoming van de handelaar is dus puur een geste of een vorm van sponsoring aan het project.

In tegenstelling tot bij de Torekes is het aandeel van verzilverde munten tussen het loket en de handelaren meer in balans. In totaal werden er in 2017 1.241 Pluimen verzilverd. Iets meer dan de helft (zo'n 54%) worden omgeruild bij het Pluimenloket, hoofdzakelijk voor Lijn- of cinematickets. Iets minder dan de helft komt bij de lokale handel terecht. De populairste Pluimen-handelaars zijn respectievelijk de slager en de bakker(s). Opvallend: de dagbladhandelaar en de droogkuis ontvingen geen Pluimen.

Het is zeer merkwaardig dat meer dan de helft van de Pluimen die in 2017 in omloop kwamen nog niet verzilverd zijn. Zeker omdat in 2016 slechts 455 Pluimen verzilverd werden, waarvan 284 aan het Pluimenloket (het merendeel voor filmtickets), 14 bij het Lokaaldienstencentrum en 157 via de de handelaars. Dat kan op twee zaken wijzen. Ofwel liggen de Pluimen stof te vergaren in verschillende portefeuilles, keukenlades en spaarpotten, of zijn ze simpelweg verloren door de gebruikers. Ofwel blijven de Pluimen tussen de verschillende deelnemers circuleren binnen het kader van burenhulp. Op basis van de focusgroep (zie verder) schatten we in dat het eerste veel dichter bij de waarheid komt.

Volgens de focusgroep zijn er te weinig plekken waar je Pluimen kan gebruiken. Ze willen graag een meer gevarieerd en uitgebreid aanbod bij de winkels. Bovendien stelt men dat je bij de winkels niet altijd nuttige dingen met je Pluimen kan doen. Wat heb je aan een drooggebak bij die ene bakker of 200g gehakt bij die ene slager als je die zaken niet nodig hebt? Bij de niet toevallig populaire verzilverplek bakkerij Verzelen kan men Pluimen gewoon gebruiken in de eindafrekening. Daar is één Pluim 0,45 eurocent waard. De focusgroep vindt dat veel gebruiksvriendelijker.

Ook de verzilvermogelijkheden buiten de lokale handel om mogen zeker uitgebreid worden. De bijkomende suggesties uit de focusgroep gaan bijna allemaal over Pluimen als middel om aan vrijetijd te doen. Iemand vat het samen als "ik wil via de Pluimen eens goed verwend worden". Men wil eens naar een tentoonstelling, toneel, opera, praatcafé... gaan. Of ermee kunnen sporten of een B-dagtrip plannen,... Aan dromen alvast geen gebrek.

Hoe dan ook zien we bij de Pluimen net zoals bij de Torekes dat de verdiende wijkmunten snel (of net helemaal niet) verzilverd worden zonder daarbij een multiplicatoreffect te creëren. Ze werken in de praktijk dus conform het beloonmodel.

Evolutie in cijfers

De Pluimen maken een minder explosieve start als de Torekes mee. In 2016 worden nochtans 17 organisaties en 7 handelaars warm gemaakt om mee te doen. Toch komen er op één jaar tijd slechts ongeveer 2.400 Pluimen in omloop. Bovendien dalen deze cijfers in 2017 licht. Uit de transacties leiden we af dat in dat jaar 6 organisaties en 4 handelaren effectief Pluimen uitwisselen en het aantal Pluimen naar iets meer dan 2.300 zakken voor naar schatting 100 tot 120 vrijwilligers. Deze Pluimen vertegenwoordigen 577 uren vrijwillige inzet in de wijk of 457 uren indien we deze cijfers corrigeren door de statische bloembakkenactie niet mee te tellen.

Het aantal deelnemers is in vergelijking tot de Torekes zeer bescheiden. Slechts ca. 1% van de bevolking van Ledeberg maakt (actief) gebruik van de Pluimen. Al moet men dit cijfer ook in zijn context zien. Enerzijds heeft het project omwille van een personeelsswissel bij Samenlevingsopbouw op organisatorisch vlak een valse start gemaakt. Anderzijds is Ledeberg het Rabot niet. Zo is het buurtweerf sel anders, krijgen de Pluimen niet dezelfde (media-)aandacht als de Torekes en heeft het project niet een gelijkaardig dankbaar ankerpunt gevonden zoals de werkdagen op De Site. Last but not least, concentreren de Pluimen zich in de praktijk met burenhulp en ontmoeting (deels) op andere doelen dan de Torekes. Deze vragen meer personeelsinzet dan buurtzorg. In die zin is een vergelijking met de sociale munt Buurtijd in Antwerpen-Berchem meer op zijn plaats (zie verder).

Bovenstaande vaststellingen vertalen zich uiteraard ook door in de ander cijfers:

Vertalen we de vrijwillige inzet van mensen binnen het Pluimen-programma net zoals bij de Torekes naar een cijfer uitgedrukt in VTE dan bekomen we 0,33 VTE, gecorrigeerd op de bloemenactie komt het neer 0,26 VTE¹⁶. Ter vergelijking, Buurtijd in Antwerpen-Berchem presteert 2,65 VTE voor 239 individuele deelnemers (in 2016). Buurtijd beschikt daarvoor weliswaar over 1,25 VTE aan professionele begeleiding om de matchmaking tussen burgers te maken (dit is een factor 3 tegenover de Pluimen).

Kostprijs

Bekijken we de kostprijs van de Pluimen op eenzelfde wijze als bij de Torekes (zie 3.1.2), dan zien we dat, m.b.t. de eerste indicator, **de kostprijs van de verzilvering** in 2017 via het loket (bij de handel is deze namelijk gesponsord) **per gepresteerd uur in Pluimen** neerkomt op 1,32 euro (of gecorrigeerd 1,66 euro). Het is opmerkelijk dat dit cijfer vrij gelijk is aan het eerste jaar Torekes incl. verzilvering bij de handel. Dit komt omdat het aantal gepresterde uren aan vrijwillige inzet bij de Torekes gevoelig hoger ligt en dus de relatieve kostprijs drukt.

De tweede indicator, met name de **kost van de verzilvering en de loonkost van de begeleiding** vanuit Samenlevingsopbouw (0,4 VTE) **ten opzichte van het aantal gepresterde uren in Pluimen** komt neer op 33,56 euro per uur (of gecorrigeerd op 42,37 euro per uur) in 2017. Dit cijfer is zeven tot negen keer hoger in vergelijking tot de Torekes. Opnieuw is dit een direct gevolg van het verschil in aantal gepresterde uren

¹⁶ Houden we rekening met het feit dat Pluimen in 2017 geen 12 maar slechts 10 maanden beheerd werd en dat transponeren naar de vrijwillige inzet dan komen we op 0,40 (gecorrigeerd 0,31) VTE.

inzet in ruil voor de wijkpunt voor eenzelfde personeelsinzet. Nemen we in rekenschap dat het Pluimen-programma gedurende 2 maanden in 2017 niet actief was dan veranderen de indicatoren naar respectievelijk 28,19 euro per uur (of gecorrigeerd op 35,59 euro per uur). Ter vergelijking, Buurtijd komt bij een gelijkgestelde berekening aan 11,57 euro per uur¹⁷.

Doelen en resultaten

Tegenover de Torekes hebben de Pluimen een zeer bescheiden voorgeschiedenis en dat vertaalt zich ook in onderstaande beschrijving van de resultaten. Uit de evolutie van de cijfers kunnen we opmaken dat de Pluimen duidelijk niet dezelfde kickstart als de Torekes hebben genomen.

De Pluimen worden hoofdzakelijk gebruikt ter ondersteuning van het klassieke vrijwilligerswerk zoals een handje helpen bij activiteiten in de buurt (straatfeest, buurtontbijt, ontmoetingsmoment en Zaaifeest) of het bedelen van flyers en posters. Deze activiteiten dragen bij tot de pijlers buurtzorg en ontmoeten. Over de effecten van deze activiteiten zijn er geen cijfers maar de leden van de focusgroep suggereren dat we de Pluimen als hefboom voor ontmoeting vandaag niet zomaar mogen overschatten¹⁸. De meerderheid van de groep stelt dat ze geen extra mensen via de Pluimen ontmoet hebben. Eén iemand heeft via de Pluimen wel een nieuw netwerk bereikt. Het is wel een doelstelling maar het wordt volgens de groep nu niet echt bereikt. De Pluimen bereiken op dit moment eerder een selecte groep reeds actieve mensen (die elkaar voornamelijk vanuit de werking van het Open Huis kennen). Men schat in dat de wijkorganisaties (o.a. het lokaal dienstencentrum) momenteel te weinig als Pluimen-katalysator werken.

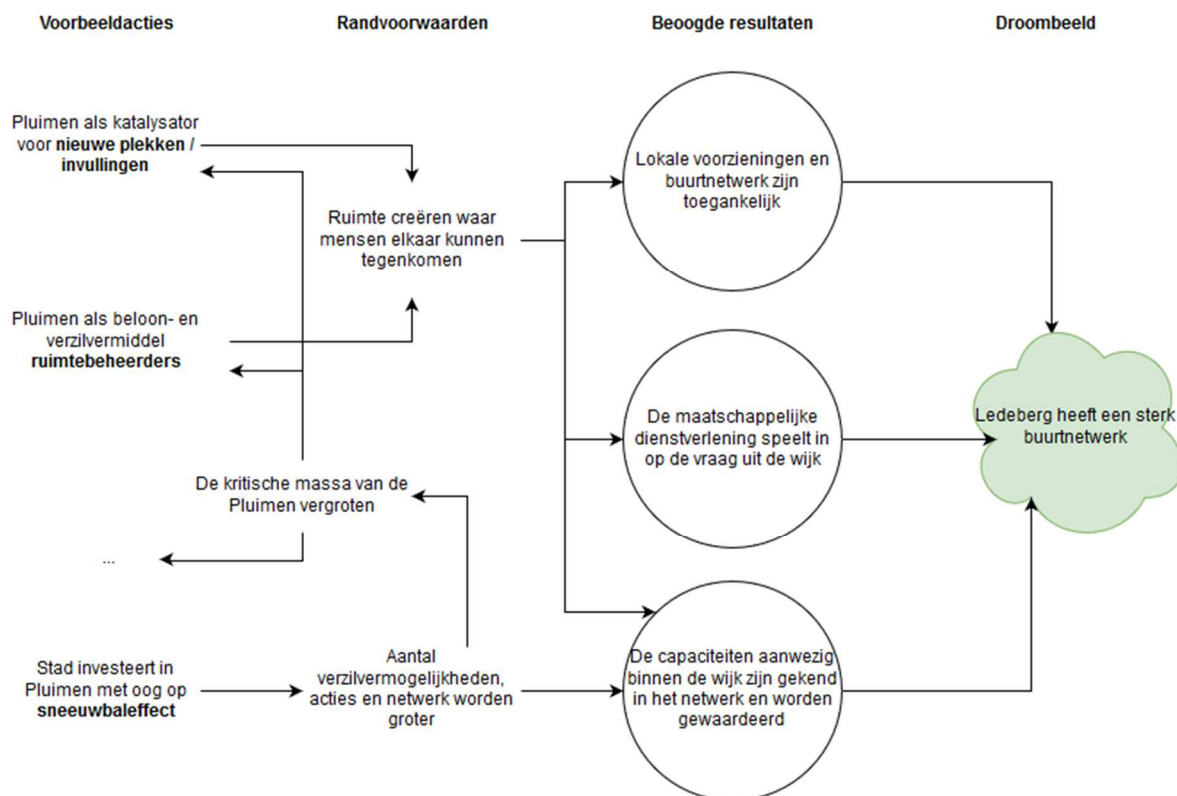
Qua burenhulp scoort het project net zoals de Torekes niet naar de vooropgestelde doelstelling. Geen enkele deelnemer aan de focusgroep gaf reeds een Pluim aan een buur die iets voor hem of haar doet. Slechts één iemand kreeg één keer een Pluim van een buur.

In de toekomst zal om de drie doelen beter te bereiken gezocht moeten worden naar manieren om niet alleen de usual-suspects aan te trekken. De focusgroep zelf bruist hierover zelf van ideeën. Bijvoorbeeld het opzetten van een Pluimenketting waarbij mensen aangemoedigd worden om Pluimen door te geven. Een ander idee is het koppelen van Pluimen aan de wijkambassadeurs en welkomstpakketten in de wijk. Ook in het bekend maken van de Pluimen kan verder geïnvesteerd worden door wijkorganisaties sterker in de communicatie te betrekken, buurtoverlegjes en soepmomenten te organiseren, en meer en anders wervend drukwerk (Pluimenkalender, -gids, -kaart) te maken. Het gebrek aan communicatie rond de Pluimen wordt door de focusgroep echt als een probleem ervaren.

¹⁷ Let op: deze berekening is ter vergelijking gebaseerd op het aantal VTE van Buurtijd gelijkgesteld aan de theoretische loonkost van de Pluimen, dus niet op de reële loonkost. De verzilverkost van Buurtijd is nihil en is dus ook niet aangerekend.

¹⁸ We drukken ons voorzichtig uit. Gezien het beperkt aantal deelnemers aan de focusgroep kunnen we dit beeld niet veralgemenen. Door een gerichtere opvolging en analyse vanuit Samenlevingsopbouw kan dit beeld de komende jaren verder bijgesteld worden (zie ook aanbevelingen).

4.2 Theory of change

Figuur 4 Theory of Change Pluimen

In een ideale wereld heeft Ledeberg een **sterk sociaal buurtnetwerk** - waarvan **alle** bewoners gebruik (kunnen) maken.

Dit ideaal draagt een aantal deelaspecten in zich:

- Maatschappelijke kwetsbare bewoners voelen zich thuis in de wijk. De lokale voorzieningen en het buurtnetwerk zijn **toegankelijk**.
- De maatschappelijke dienstverlening speelt in op de **vraag** uit de wijk. Het aanbod wordt dynamisch uitgebouwd.
- Bewoners zijn de rijkdom van de wijk. De **capaciteiten aanwezig** binnen de wijk zijn gekend in het netwerk en worden gewaardeerd.

Net zoals bij de Torekes zien de deelnemers aan de werksessies een brede verzameling van belanghebbenden bij deze idealen. Ook hier benadrukt men dat gebruikers niet alleen bewoners uit de wijk hoeven te zijn. Heel specifiek denkt men ook aan actieve burgers die geen puur vrijwilligerswerk willen doen, het aanbieden van een extraatje (een Pluim dus) zou voor hen een motivatie kunnen zijn om hun talent voor de wijk in te zetten. Men ziet ook een specifieke rol voor organisaties, zeker de eerstelijnsdiensten in de wijk, als ankerpunten binnen het Pluimen-netwerk.

In totaal werden in de eerste werksessie acht randvoorwaarden opgesomd waaraan de Pluimen volgens de deelnemers dienen te werken om aan de beoogde resultaten te werken. Ze worden hieronder als actieve statements geformuleerd:

1. Het aantal verzilvermogelijkheden,- acties en -netwerk vergroten
2. De Pluimenadministratie gebeurt vlot en is eenvoudig
3. De toekomst van de Pluimen is verzekerd (het beheermodel is duurzaam)
4. Opbouwen van basisvertrouwen van mensen in elkaar en de maatschappij
5. Verhogen van de toegankelijkheid van de lokale dienstverlening (ook via de publieke ruimte)
6. De lokale munt beslaat een ideaal gebied
7. De communicatie en beheer is verzorgd
8. Het buurtnetwerk is versterkt

Tijdens de werksessies zijn deze randvoorwaarden verder afgelijnd door eerst prioriteiten te peilen, acties uit te werken en vervolgens vernieuwende ideeën te filteren. Zo komen we tot bovenstaande ToC (zie figuur).

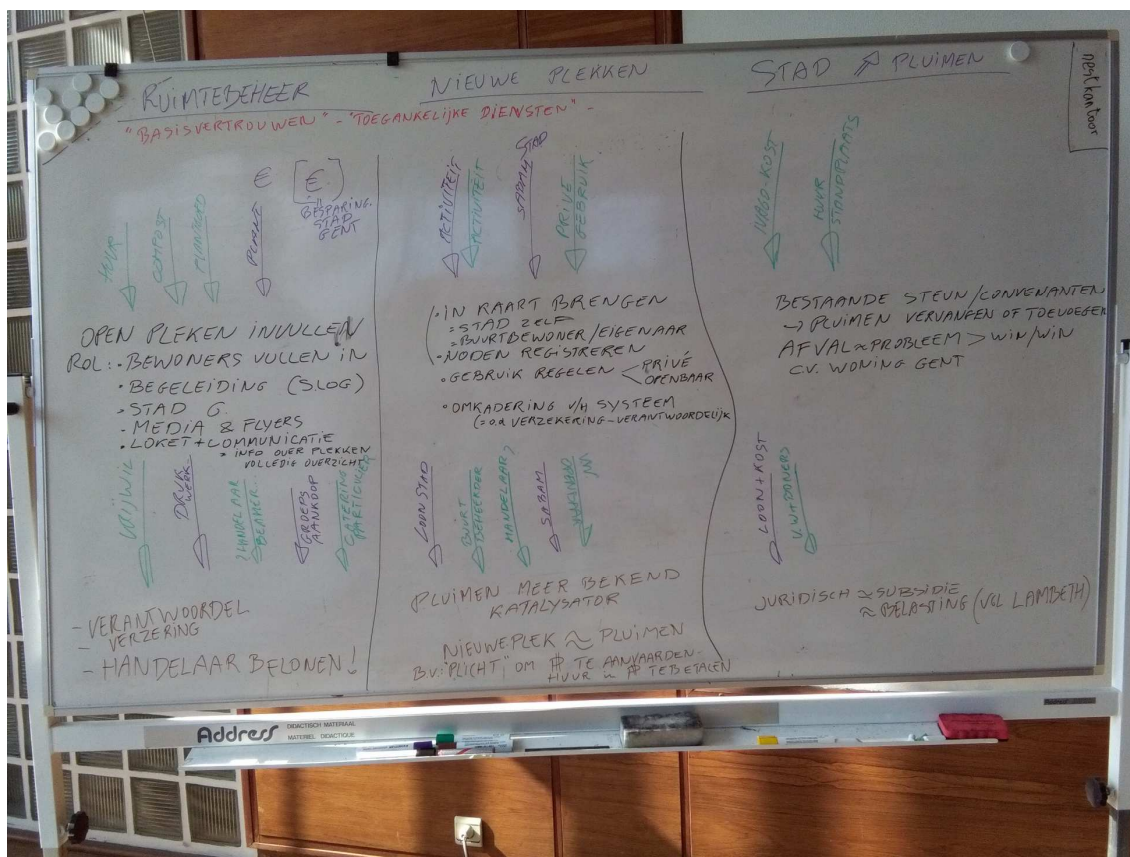
De eerste prioritaire uitdaging gaat over het vergroten van de verzilvermogelijkheden. Enerzijds door het anders betrekken en belonen van handelaren, anderzijds door het anders inzetten van reeds bestaande financiële hefboomen zoals wijksubsidies, stedelijke retributies, zaalverhuur enz. Zowel de deelnemers aan de werksessie als aan de focusgroep kijken naar de stad om hierin een rol op te nemen. Zeker die laatste is van mening dat de stad te weinig in ruil aanbiedt voor de deelnemende handelaars. Via slimme maatregelen kan de stad haar huidige instrumenten heroriënteren en zo een sneeuwbaaleffect bereiken. De stad kan bijvoorbeeld positief gedrag belonen in lokale munt. Bovendien heeft een stedelijke overheid ook veel ruimte en infrastructuur waar burgers die het gemeen goed uitbouwen en ondersteunen dingen mee kunnen doen.

Daarbij aansluitend zien de deelnemers een tweede uitdaging in het inzetten van de lokale infrastructuur voor en door de wijk. Dit hoeft zicht niet te beperken tot de publieke sector. Ook private actoren kunnen hun ruimte, materiaal enz. beschikbaar stellen in ruil voor lokale munt. Een concrete voorbeeldactie is een platform of reservatie- en beheerssysteem voor ruimte in de wijk. Ook kunnen Pluimen als beloon- en verzilvermiddel voor ruimtebeheerders ingezet worden.

4.3 Voorbeeldacties

Hieronder presenteren we drie voorbeeldacties die als vernieuwend uit de werksessies naar voren komen. Deze voorbeeldacties zijn nog niet geteste cases maar we beschrijven ze hieronder alsof ze reeds bestaan. Door ze uit te werken leveren ze de stof tot discussie waar we bij de aandachtspunten op ingaan.

De eerste voorbeeldactie die we behandelen zet in op het verder betrekken van het stedelijk apparaat om extra zuurstof voor het verhaal van de lokale munten te scheppen. De andere twee voorbeeldacties spelen vooral in op het creëren van ruimte voor mensen om elkaar te ontmoeten en zo te werken aan de drie beoogde resultaten (zie ToC eerder).

Resultaat brainstorm voorbeeldacties Pluimen

De stad investeert met Pluimen met het oog op een sneeuwbaaleffect

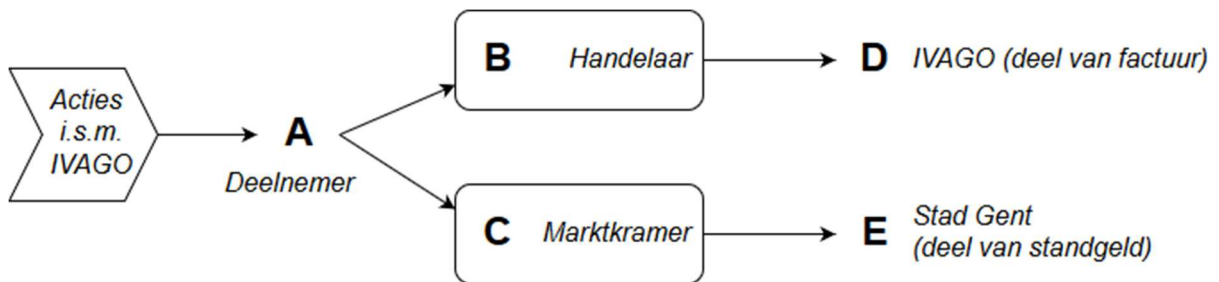
Laat de stad haar bestaande capaciteiten gebruiken om de wijkmunten nog meer als hefboom voor verschillende maatschappelijke dynamieken in te zetten. Dat is de basisidee van deze actie.

Er zijn allerlei manieren denkbaar hoe de stad in de wijkmunten participeert. Zowel aan de inkomsten- als aan de uitgavenzijde:

- Retributies en andere kosten van handelaren aan de stad,... of IVAGO in Pluimen accepteren
- Pluimen deels inzetten bij bestaande subsidiekanalen zoals Wijk aan Zet,...

De deelnemers aan de werksessies en in de focusgroep hebben meermaals gesuggereerd dat het belangrijk is om de handelaars die meestappen in de wijkmunt te belonen. Als oplossing zou voor betalingen die in lokale munt aan de stad gebeuren een korting gegeven kunnen worden.

Hieronder wordt een concreet voorbeeld rond afvalbehandeling uitgewerkt. Het demonstreert hoe een wijkmunt een kettingreactie kan veroorzaken.

Figuur 5 Circulatiemodel stad investeert met Pluimen

Binnen deze actie worden mensen die zich inzetten voor een nette wijk in Pluimen gewaardeerd. Vervolgens zetten zij hun Pluimen om in een voordeel bij een lokale handelaar. Deze kan op zijn beurt zijn kosten voor afvalverwerking bij IVAGO in Pluimen betalen. Daarenboven krijgt hij een korting op de factuur. Hier slaat het beleid en het Pluimennetwerk meerdere vliegen in één klap. Ten eerste wordt het interessanter voor de handelaren om mee te doen met de wijkmunt. Bijgevolg stijgt ten tweede de poule van handelaren, wat het programma aantrekkelijker maakt voor de deelnemers aangezien we meer verzilvermogelijkheden voor hen creëren. Ten derde, eveneens als gevolg, vergroten we de bereidwilligheid van burgers en wijkverenigingen om bij te dragen aan een propere wijk.

De afvalintercommunale IVAGO is een sterke partner in het project. Haar afvalcoaches en afvalopruimers begeleiden de vrijwilligers. De vele wijkbewoners, bezoekers en handelaars wonen, werken en leven graag in de propere wijk. Ook de verschillende stadsdiensten werkzaam rond het publiek domein en/of lokale handel zijn enthousiast dat ze hun beleidsdoelen deels via dit project realiseren.

Het mooie aan deze actie is dat je een gesloten circulatie van je munt toelaat. De transacties verlopen achtereenvolgens tussen een publieke dienst (IVAGO), vrijwilligers, handelaren en terug naar de publieke sector. Vrijwillige inzet voor een nette wijk wordt beloond in Pluimen. Pluimen worden uitgegeven bij de handel. De handelaar huurt de afvalcontainer en vergoedt het ophalen door middel van Pluimen. We hebben dus een sneeuwbaaleffect. In principe kan deze cirkel meermaals met dezelfde Pluimen doorlopen worden.

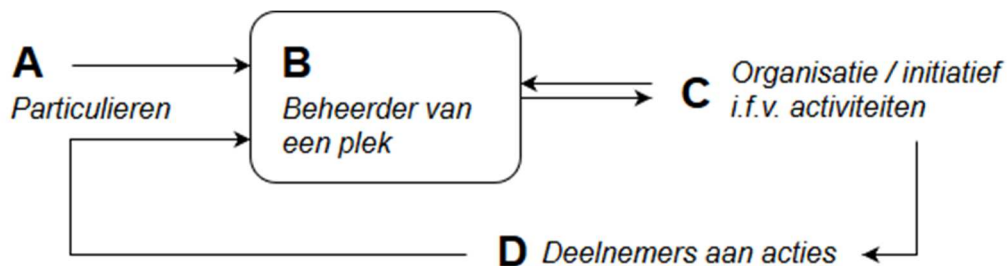
Gezien Pluimen niet inwisselbaar zijn in euro's en handelaren een korting krijgen schatten de deelnemers aan de werksessies dit project niet als budgetneutraal in voor IVAGO. Tegelijk kan het bedrijf wel haar beleidsdoelen ermee realiseren. Tegenover de loonkost van haar medewerkers en een bescheiden daling in inkomsten staan mogelijks een besparing in bijkomende ophaling in de wijk (sluikstorten, etc.). De deelnemers geven ook een aantal aandachtspunten mee:

- De boekhouding van de verschillende partners moet kloppen
- De uitvoering moet gebruiksvriendelijk zijn

Bijkomende aandachtspunten zijn:

- Het is momenteel voor Pluimen net niet de bedoeling om euro convertibel te zijn. Als een betaling of korting op een factuur van de overheid of op de belasting wordt toegestaan moet dit wel passen binnen de regelgeving: gemeentewet, belasting, enz. Dit moet nog afgetoetst worden, wat kan door de juridische dienst van de stad. Hoe staat het bijvoorbeeld met het gelijkheidsbeginsel voor alle inwoners van de stad/gemeente?
- Uit te zoeken wat de mogelijkheden zijn voor afzonderlijke overheidsbedrijven zoals IVAGO.

De Pluimen faciliteren de tijdelijke invulling van plekken

Figuur 6 Circulatiemodel tijdelijke invulling ruimte

Deze voorbeeldactie zet specifiek in op mogelijkheden van tijdelijke invullingen voor en met de wijk. Met de heropening van de Standaertsite vanaf zomer 2018 vormt zich hier een concrete opportuniteit. Hoe kan een plek inspelen op de noden van een wijk, zowel de gekende als deze die naar boven komen via het aanbieden van de plek? En hoe kunnen ook de capaciteiten uit de wijk zich ten dienste stellen van de plek? Kortom hoe kan een lokale munt de plek en de wijk met elkaar verbinden? Op deze vragen verkent deze actie enkele antwoorden.

Het aantal betrokken actoren is groot en divers. Enerzijds heb je de eigenaars van leegstaande gebouwen of onderbenutte faciliteiten in de wijk. Voorbeelden zijn kerken die haast permanent leeg staan, sporthallen van scholen die op bepaalde momenten niet benut worden, parken die anders gebruikt kunnen worden, enzovoort. Anderzijds heb je verschillende buurtbewoners en lokale organisaties met goesting, capaciteiten en noden om iets van een plek te maken. Daarenboven kunnen de stedelijke diensten

(Beleidsparticipatie, Vastgoed,...) en wijkorganisaties een verbindende en faciliterende rol spelen.

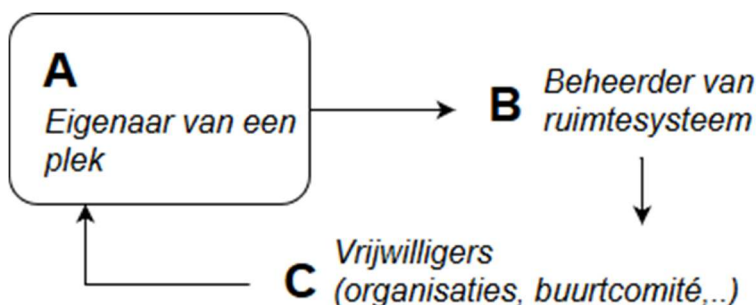
Hoe gaat het concreet in deze voorbeeldactie in zijn werk? Een beheerder van een plek betaalt zijn huur aan de stad (als eigenaar of tussenkomende persoon) in Pluimen. Ze biedt de plek ook bij exploitatie (deels) aan in ruil voor Pluimen. Tegelijk beloont de beheerder mensen en organisaties die zaken van algemeen nut aanbieden op de plek zoals huiswerkbegeleiding, afvalinfo, welkomsessie voor nieuwe burens, enzovoort. Op die manier krijgen zij in feite een korting op het gebruik van de plek. Door de Pluimen als huur te vragen, wordt iedereen gestimuleerd om Pluimen als waarderingmiddel te gebruiken. Zo aanvaarden verschillende organisaties Pluimen als deelnameprijs voor activiteiten. Ook vrijwilligers aan de slag op de plek, worden in Pluimen gewaardeerd waarmee ook zij hun deelname aan activiteiten kunnen betalen.

De deelnemers aan de werksessie begrijpen dat een aantal kosten uiteraard niet in Pluimen uit te drukken zijn, zoals de coördinatie (personeelskost) door een lokale organisatie en/of stadsdiensten om een kader te scheppen enerzijds en vrijwilligers toe te leiden anderzijds. Ook SABAM en verzekeringen zijn uiteraard in euro's te betalen, al kan de stad bijvoorbeeld via een Wijk aan Zet combinatieformule hier een pragmatische oplossing bieden. De deelnemers geven ook een aantal aandachtspunten mee:

- In kaart brengen mogelijke plekken en hun eigenaars
- Plek dient niet enkel als katalysator van de Pluimen, maar ook omgekeerd
- De Pluimen moeten bekend zijn en gebruikt worden (communicatie)
- Juridische omkadering
 - Afspraken rond Pluimen als waarderingmiddel voor het gebruik van ruimte
 - Erkenning mandaat voor de beheerder

Voor bijkomende aandachtspunten verwijzen we naar de vorige voorbeeldacties.

Een reservatie en beheerssysteem voor ruimtes in de wijk

Figuur 7 Circulatiemodel reservatie en beheerssysteem voor ruimtes

Deze voorbeeldactie kent veel overlap met de vorige, wat bevestigt hoe hoog het onderwerp "ruimte" op de agenda van de deelnemers van de werksessies staat. Deze actie zet weliswaar vooral in op het gebruik maken van ruimte die reeds een invulling heeft maar nog onderbenut wordt.

Het doel van de actie is om deze onderbenutte ruimtes mee te laten beheren door buurtbewoners en -verenigingen. Verschillende partners bieden hun faciliteiten aan: het lokaal dienstencentrum, sociale organisaties, scholen,.... Een organisatie of dienst (bijv. wijkregie) maakt een overzicht van alle faciliteiten (lokalen, zalen,...) hun openingsuren (ook na de kantooruren), regels, capaciteit, gebruiksvriendelijkheid en klantvriendelijkheid. Vrijwilligers worden opgeleid door bijvoorbeeld samenlevingsopbouw om het beheer van de ruimte en communicatie (sociale media, folders, boekjes,...) op zich te nemen.

Vrijwilligers worden gewaardeerd in Pluimen. Ze kunnen de Pluimen gebruiken om zelf ruimte te huren en/of deze voor bijkomende faciliteiten zoals catering (voeding, bar,...), beamer, sport- en spelmateriaal,... om te ruilen. Via groepsaankopen wordt dit gedeeld aanbod verder uitgebreid. In het concrete geval van een moestuinproject worden ook opbrengsten uit het gebruik zoals compost en groenten in Pluimen omgeruild.

Het project wordt hoofdzakelijk gedragen door vrijwilligers. Toch zijn er kosten die moeilijk niet in euro's uitgedrukt kunnen worden zoals drukwerk, inkleding van plaatsen en materiaal, personeel,... Aan de andere kant kan het project besparingen opleveren door via vrijwilligers beleidsdoelen te realiseren. De deelnemers aan de werksessies geven ook een aantal aandachtspunten mee:

- Afsprakenkader rond praktische zaken zoals rol sleuteldragers, alarm, verzekeringen,...
- Aanpassen bestaande en nieuwe huurcontracten
- Handelaars/ondernemers belonen wanneer ze dit systeem ondersteunen (zie ook eerder)

Voor bijkomende aandachtspunten verwijzen we naar de vorige voorbeeldacties.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit rapport stellen we een aantal zaken vast:

- De Torekes slagen op zeer succesvolle wijze erin om via buurtzorg maatschappelijke kwetsbare doelgroepen te bereiken.
- De cijfers van de Torekes rond de vrijwillige inzet van mensen voor hun wijk zijn spectaculair. Uitgedrukt in VTE komen we op 5,5 in 2015.
- De Pluimen scoren weliswaar minder sterk op het vlak van vrijwillige inzet uitgedrukt in VTE, 0,33 in 2017. Maar in dit rapport argumenteren we dat het zomaar vergelijken van Pluimen en Torekes in deze niet correct is. Ten eerste hebben de Pluimen doelen die meer vergelijkbaar zijn aan Buurtijd in Berchem. Het matchen van burenzorg vraagt een grotere en actievere personeelsinzet dan buurtzorg om tot even mooie resultaten als bij Buurtijd te leiden. Ten tweede heeft Ledeberg een ander buurtweefsel dan het Rabot.
- We leren uit de historiek van de Torekes dat deze cijfers positief gerelateerd zijn aan golven van actieve aansturing, concreet de programmatie van acties en activiteiten met de lokale munt. Dat gebeurt vanuit een professioneel kader. Ook uit Franse voorbeelden leren we dat dit een belangrijke randvoorwaarde voor succesvolle lokale munten vormt¹⁹.
- Hoewel de Torekes zeer geslaagd zijn op vlak van de participatie van maatschappelijk kwetsbare mensen, is het onduidelijk in welke mate de gemeenschapsmunt zelf nieuwe verbindingen maakt tussen mensen en organisaties. Hiervoor ontbreken de data. Uit de gegevens waarover we beschikken kunnen we wel opmaken dat bij beide munten er geen sprake is van een monetair multiplicatoreffect. De wijkmunten worden na één uitgifte al uit omloop gehaald. Aansluitend zien we weinig tot geen burenhulp in beide cases. Wat ons doet besluiten dat de munten de facto het beloonmodel volgen en niet het mixmodel dat ze voorop stellen. Wat uiteraard ook een keuze kan zijn. Ook de resultaten, uitgedrukt in activiteitsgraad, rond milieu en ontmoeting kunnen respectievelijk voor de Torekes en Pluimen als matig bestempeld worden.
- Wat de kostprijs van beide wijkmunten betreft zien we dat Torekes volgens onze indicatoren beduidend minder kosten dan de Pluimen. Opmerkelijk: het is vooral de ratio gepresteerde uren tegenover de personeelsinzet dat het cijfer voor de Pluimen doet stijgen, niet zozeer de verzilverkosten. De kostprijs per uur inzet binnen het Torekes-programma schatten we in als zeer schappelijk omdat dit nagenoeg overeenkomt met de forfaitaire kostenvergoeding die een organisatie zou betalen voor vrijwilligerswerk. De kostprijs van de Pluimen lijkt in vergelijking vrij hoog. Dit is zeker opmerkelijk gezien de Pluimen net ontworpen werden vanuit het idee om lowcost in vergelijking tot de Torekes te zijn. Het is een direct gevolg van de trage start en beperkte omvang van de vrijwillige inzet bij de Pluimen, zeker als we dit vergelijken met de opstart van de Torekes waar er direct een stijgende lijn in aantal activiteiten en deelnemers zichtbaar was. Zoals eerder gesteld moeten we deze cijfers van de Pluimen wel in het juiste

¹⁹ Blanc J. & M. Fare (2018) *“Pathways to improvement. Successes and difficulties of local currency schemes in france since 2010”*.

perspectief bekijken, de doelstellingen van deze wijkpunt vragen extra begeleiding om succesvol te zijn.

- De deelnemers aan de werksessies en focusgroepen zien nog veel mogelijkheden tot experiment en uitbreiding van de programma's van de wijkpunten. De ToC's voor beide gemeenschapsmunten geven richtingen aan waar op ingezet kan worden. Bij de Torekes wordt een pad uitgestippeld naar hoe de wijk zich kan ontwikkelen als een zinvolle werkgemeenschap. De Pluimen leggen dan weer de focus op de weg naar een meer verbonden wijk door middel van de interactie tussen mensen en plekken.
- De pistes uit de werksessies nodigen uit tot het verkennen van de rol van de gemeenschapsmunten in meer experimentele, ondernemende en creatievere settingen. We zien bij het formuleren van de voorbeeldacties een drietal overlappen tussen beide processen:
 - Ten eerste resulteren ze in de vraag om **het engagement van de stedelijke overheid te versterken**. Niet als partner op de zijlijn maar als één van de motoren er middenin, zowel op het vlak van de uitgifte als de verzilvering.
 - Ten tweede beogen beide processen **de heroriëntering van de positie van de handelaren** binnen het circulatiemodel, niet als eindstation maar als katalysator.
 - Ten slotte zien we een overlap tussen het idee van de wijkconciërges bij de Torekes en de ruimtebeheerders binnen de Pluimen. Beide voorbeelden **verkennen de mogelijkheid tot een grotere verantwoordelijkheid voor individuele burgers** waarbij het zaak is om dit juridisch correct in te passen. Specifiek de plaats die vrijwilligerswerk en semi-atorale arbeid inneemt in deze context.
- Men kan verwachten dat het experimenteren met zulke voorbeeldacties ook het publiek van de wijkpunten kan verbreden en bijgevolg hun bekendheid verhogen.

Op basis van deze conclusies zouden we volgende zaken aanbevelen:

5.1 Programmeer actief de wijkpunten

Een gemeenschapsmunt leeft niet spontaan, het is een middel dat actief ingezet moet worden om andere doelen te bereiken. Vraag en aanbod worden niet vanzelf in evenwicht gebracht maar moeten actief verbonden worden. We leren uit het succes van de werkdagen bij de Torekes dat georganiseerde acties en activiteiten de gemeenschapsmunt een boost geven. Ook bij Buurtijd in Antwerpen-Berchem worden heel wat activiteiten (voedingsmarkt, volkskeuken, boekenmarkt, stadsakker,...) aangeboden binnen het muntprogramma. LETS-systemen gaan wel eens ten onder aan een gebrek aan programmatie en ook de Pluimen lijken hieronder te lijden.

Daarom is het belangrijk om te denken in termen van "programmatie" van de munt. We raden aan om te experimenteren met de voorbeeldacties die uit de werksessies komen. Zij kunnen een eerste ankerpunt vormen om bijkomende programmatie op te zetten. Bovendien geven deze voorbeeldacties – hoe rudimentair hun ideeën nog zijn – nu al een aanzet tot complexere en dynamischere circulatiestromen en interacties binnen beide

wijkmunten. Bij uitvoering van sommige ideeën verschuiven de muntmodellen van een beloon- richting een mixmodel.

5.2 Maak een scherpere keuze in de doelstellingen en pas de personeelsbezetting hierop aan

Het succes van de Torekes situeert zich in de doelstelling buurtzorg enerzijds en de sterke betrokkenheid van kansengroepen anderzijds. Torekes hebben op dat vlak bewezen een succesvol instrument voor en door Samenlevingsopbouw Gent te zijn. De andere doelstellingen bij de wijkmunten worden echter nauwelijks bereikt. Een keuze dringt zich op, we zien meerdere scenario's mogelijk.

In een eerste scenario worden de huidige successen omarmd en verder uitgewerkt. Een tweede scenario reactiveert de op heden minder succesvolle doelen. Volgens een algemene impactstudie van Michel en Hudon is vooral de impact van gemeenschapsmunten op sociale duurzaamheid en sociaal kapitaal tot nu toe aangetoond²⁰. Met name het vergroten van basisvertrouwen, sociale inclusie en sociale netwerken. We menen dat op dat vlak er zeker nog onontgonnen terrein aan te boren valt. Met name op het vlak van burenhulp. Dat zien we aan de succesvolle programma's van Spice in Engeland en Buurtijd dichterbij huis. De economische voordelen stellen zich volgens Michel en Hudon voornamelijk op het vlak van het bevorderen van werkzaamheid en informelere vormen van werk. Deze vaststelling past binnen de ToC-oefening die voor de Torekes gedaan is.

In beide scenario's zal extra mankracht de hefboomfunctie van de wijkmunten vergroten. Voor het eerste scenario kunnen we kijken naar de vergelijkbare munt Makkie uit Nederland. Deze heeft een personeelsinzet van ongeveer 0,6 VTE maar de behorende organisatie geeft zelf aan dat ze het als te weinig aanvoelen om echt goed te functioneren. Buurtijd zet vooral in op burenhulp, een mogelijke expansie in het tweede scenario. Het komt daarbij aan 1,25 VTE. Een aanvulling van het aantal VTE per gemeenschapsmunt zal zich ergens tussen deze twee cijfers situeren. Extra aandacht dient hierbij ook te gaan naar communicatie (intern en extern).

Deze personeelsinzet is niet noodzakelijk bij één partner te situeren, het lijkt ons noodzakelijk dat andere deelnemende partners ook de wijkmunt in het takenpakket van hun personeel opnemen. Zeker wanneer de gemeenschapsmunt als middel gebruikt wordt om de beleidsdoelen van deze organisaties te realiseren (zie ook organisatiestructuur en rol stedelijke overheid). Er kunnen ook samenwerkingen gezocht worden met platformen uit de deeleconomie, zoals bijv. Helpper, Apporto,... of B-mobiel voor burenhulp.

Alleszins leren we uit een evaluatie van Franse gemeenschapsmunten dat een succesvolle gemeenschapsmunt sterk gekaderd moet worden door professionele krachten. De opkomst en val van veel gemeenschapsmunten is hoofdzakelijk te wijten aan een gebrek aan professioneel kader.

²⁰ A. Michel & M. Hudon (2015) *Community currencies and sustainable development: A systematic review*.

5.3 Verbreed de coalitie en pas de organisatiestructuur erop aan

Het leiderschap bij de Pluimen en Torekes ligt nu heel sterk bij Samenlevingsopbouw Gent. De actieve coalitie van beide munten is niet breed genoeg voor hun huidige doelstellingen. In die mate dat er niet of nauwelijks sprake is van gedeeld eigenaarschap in beide projecten.

Dat uit zich ook in de dynamiek van de Torekes- en Pluimenraad. Deze zijn te vrijblijvend en te veel een klankbord en geen stuurgroep.

We pleiten voor een ander model geïnspireerd op sociocratie 3.0²¹ met als doel om zowel deelnemende burgers als organisaties sterker te betrekken en meer eigenaarschap te geven.

Zo'n model kan bestaan uit meerdere werkgroepen (bijvoorbeeld "muntcirkels" genaamd). Elke werkgroep werkt rond een specifieke thema's of acties, bijvoorbeeld Boerenhof, Standaertsite, netheid, burenhulp,... afhankelijk van de doelstellingen en actiedomeinen kunnen deze variëren. Het doel is om via de werkgroepen mensen en organisaties vanuit hun dagelijkse beleving en interesse te betrekken. Zo kan ook het leiderschap gedeeld worden door de operationele rollen en strategische verantwoordelijkheden bewust onder de werkgroepen te verspreiden. Elke deelnemer krijgt zo via een zeer concrete insteek een stem binnen de dagelijkse werking en activiteiten van het initiatief²².

Een algemene muntraad overkoepelt deze werkgroepen. Deze bewaakt de evenwichten binnen de muntgemeenschap.

Een werkgroep stelt in principe zelf de verdien- en verzilvermogelijkheden vast binnen haar activiteiten. Ze voorziet hiervoor een correct budget in wijk- en gewone munt. Een deficit is mogelijk indien hierover met de algemene muntraad een afspraak bestaat en de totaal balans over alle muntkringen in evenwicht blijft.

Het organisatiemodel vertrekt vanuit een systeem van dubbele vertegenwoordiging. In elke werkgroep is een vertegenwoordiger/professional van de algemene muntraad aanwezig. Tegelijkertijd vaardigt elke werkgroep een vertegenwoordiger af naar de algemene muntraad. Idealiter trekt elke professionele partner zich de goede werking van een werkgroep aan omdat deze een instrument vormt om haar beleidsdoelen mee te realiseren.

Uiteraard is in dit model ook een leidinggevende organisatie nodig, maar deze is veeleer facilitator (of coach) dan coördinator. Ook is het belangrijk om dit model voldoende flexibel in te richten, het mag zeker geen aanleiding geven tot een bureaucrativering of een onlogische versnippering. Het doel is net om inspraak én effectiviteit te verhogen. Dit kan bekomen worden mits een duidelijk taakstelling en rolverdeling.

²¹ Zie ook Muntuit (2018) "Draaiboekje sociocratie" – in publicatie.

²² De achterliggende redeneringen sluiten dichterbij wat Bauwens de contributieve logica bij commons en burgerinitiatieven noemt dan bij representatieve logica van klassieke organisatievormen.

Het verder uitwerken en uitrollen van zo'n nieuw organisatiemodel zal niet over één nacht ijs gaan maar vergt een meerjarenplan. Indien deze weg gekozen wordt, zal een tijdelijke boost in personeelsinzet noodzakelijk zijn.

5.4 Laat de stedelijke overheid een actievere rol opnemen

De deelnemers aan de werksessies en focusgroepen zijn het unisono erover eens dat de stedelijke overheid een actievere steunende rol in beide wijkmunten kan en zou moeten opnemen.

Hun argumentatie kan ondersteund worden door de bevindingen van enkele economen die zich toegelegd hebben op gemeenschapsmunten²³. Zij argumenteren dat het noodzakelijk is om lokale publieke diensten in de circulatie van een gemeenschapsmunt te integreren. Bovendien kunnen lokale overheden op verschillende wijzen gemeenschapsmunten zelf in en uit roulatie brengen: door ze zelf te aanvaarden als betaalmiddel voor lokale belastingen, retributies en andere inkomsten, door leveranciers ermee te betalen, door ze als bonus uit te keren voor personeelsleden, enzovoort.

De econoom T.H. Greco vult aan dat publieke besturen en hun nutsbedrijven door hun eigen goederen en diensten de munten in omloop kunnen dekken zonder daarbij een euroconversie te voorzien. Bovendien stelt hij dat we leren uit de ervaringen van Bristol dat euroconversie de veerkracht en zelfredzaamheid van een gemeenschapsmunt en een lokale economie niet ondersteunen.

We menen dat de verzilvercapaciteit waarover de stad beschikt in belangrijke mate het circulatiemodel van de wijkmunten (of een stadsmunt) kunnen sluiten. De rol van de stad is dan om de "grote circulatiecirkel" van de munten te faciliteren.

Structureel kan de circulatie sluitend aangepakt worden indien één of meerdere stedelijke of aanverwante organisaties en bedrijven (Stad, OCMW, Mobiliteitsbedrijf, Onderwijs, Ivago, Farys,...) de finale cluster verzilverpartners worden voor zowel deelnemende burgers, organisaties en handelaars. De stad aanvaardt voor elke betaling die ze in euro aanreken een gelijkwaardig bedrag in lokale munt. Concreet komt het erop neer dat de stad euro's in haar boekhouding omzet in lokale munt. De deze extern uitgeeft en nadien weer intern omzet naar euro (1:1). Een belangrijk bijkomend voordeel van dit systeem is dat de euroconversie tussen de handelaar en het Torekesloket verdwijnt.

Binnen het kader van deze grote cirkel kunnen kleine cirkels ontstaan in de wetenschap dat de eindgebruiker (burger, handelaar,...) altijd bij de stad terecht kan met de lokale munt.

Noot: de rol van de stedelijke overheid is aanvullend en hoeft niet de huidige rolverdeling met middenveldactoren en handelaren te vervangen.

²³ T. H. Greco (2018) "Local Currencies—what works; what doesn't?" en Blanc J. & M. Fare (2018) "Pathways to improvement. Successes and difficulties of local currency schemes in France since 2010".

5.5 Herpositioneer de lokale handel binnen het circulatiemodel

De positie van de lokale handel in beide munten is onhoudbaar.

Bij de Torekes zien we enerzijds dat het aanbod van de handel zo aantrekkelijk is dat haast alle Torekes daar onmiddellijk verzilverd worden en terug uit omloop verdwijnen. Zo ontnemt het de mogelijkheid om met de gemeenschapsmunt enig multiplicatoreffect te bereiken. Anderzijds vinden de gebruikers dat hun behoeften niet volledig gedekt worden door het aanbod. Bovendien lijken de handelaars eerder vanuit een kruideniersmentaliteit te handelen en ontbreekt het de meesten onder hen aan enig buurtperspectief. Wat de Pluimen betreft, zijn de deelnemers evenmin tevreden over het bescheiden aanbod dat aan hen gepresenteerd wordt. Bovendien wordt er geopperd dat de handel te weinig voordelen heeft aan het programma.

De handelaren moeten in beide gevallen op andere manier in het netwerk participeren. We denken dat een model tussen Torekes en Pluimen nodig is om respectievelijk tegemoet te komen aan de negatieve effecten van een snelle euroconversie en het gebrek aan waardering voor de inzet van de lokale handel.

We zien hierbij drie scenario's die mogelijks te combineren zijn:

- In een eerste scenario **formuleren handelaren als collectief wijkacties** (bijvoorbeeld in een eigen muntkring, zie eerder). Ook zij hebben belang bij het revitaliseren van de buurt door middel van netheidsacties, straatfeesten, enzovoort. Het zou goed zijn om hun veranderingsdoelen mee te nemen in het gemeenschappelijk programma. Misschien zijn de Dekenijen en Unizo hierbij goede gesprekspartners. Deze laatste partij heeft alvast het thema in haar memorandum voor de lokale verkiezingen van 2018 geschreven.
- Een tweede scenario voorziet in **een uitbreiding van de verzilvermogelijkheden door deze stadsbreed door te trekken**. Burgers kunnen hun munten via de wijkwerking verdienen maar over heel de stad bij de handelaars en diensten verzilveren. Hiervoor kan ook samenwerking gezocht worden met initiatieven zoals Enchanté, een netwerk van zogenaamd hartelijke handelaars in Gent die kleine diensten aanbieden aan hen die over minder beschikken. Bij Spice in het Verenigd Koninkrijk werkt men eveneens met een muntmodel dat verschillende initiatieven in een grotere verzilverkring samenbrengt.
- Ten derde lijkt het opportuun om **de euroconversie af te bouwen** en te vervangen door een voldoende aanbod aan diensten en goederen die handelaren (en burgers) bij de stad kunnen verzilveren. Een aandachtspunt hierbij is het voorkomen dat één of enkele handelaren overspoeld worden met lokale munten en deze zelf niet kunnen verzilveren. Gezien het engagement van de handelaar vrijwillig is, kan deze in de praktijk altijd een limiet hanteren om zo'n situatie te voorkomen. Als overgangmaatregel kunnen remmen op de conversie gezet worden. Een eerste voorbeeld is om met een minimale omlooptermijn te werken. De handelaar kan de wijkmunt pas omzetten naar mate een aantal maanden verstreken zijn of een aantal transacties voltooid zijn. Een tweede rem kan de introductie van een wisselkost zijn. Dat laatste is vanuit een loyalty-

standpunt bekeken niet zo gek. Zo rekent de Chiemgauer een heffing van 5 percent hiervoor door. De Makkie vraagt eveneens een minimale sponsoring door de deelnemende handelaren voor hun cadeaubonnen (en bijhorende reclame). De belangrijkste rem zit natuurlijk aan de uitgiftezijde. Zolang je zelf controleert hoeveel munten in omloop zijn, heb je een perfecte controle op de maximale kosten voor een euroconversie. In die zin menen we dat de betaalbaarheid van de wijkmunten in de toekomst voornamelijk zal afhangen van de personeelskosten en niet zozeer van de verzilverkosten.

Bovenstaande scenario's kunnen de huidige deelnemende handelaren afschrikken. We menen dat dit niet opweegt tegenover de voordelen. Ten eerste mogen we niet vergeten dat de finale doelstellingen van de munten elders liggen. Ten tweede zijn de behoeften van de huidige deelnemers ook op andere manieren te verzilveren. Als het gaat over betaalbare voeding en medicijnen bij de Torekes, zijn de sociale kruidenier, het sociale restaurant en de lokale apotheek sterke partners. Wanneer het over vrijetijdsbeleving gaat bij de Pluimen dan is het nuttiger om (opnieuw) een koppeling met het gamma van UiTpas te zoeken.

5.6 Evalueer de wijkmunten op veel structurelere en regelmatigere basis en communiceer actief over de behaalde resultaten

De statistische gegevens en de interne evaluaties van beide wijkmunten zitten heel dicht op de dagelijkse werking van de munten, maar ontbreken een stukje helikopterperspectief.

Het lijkt ons nuttig om doelgericht een aantal evoluties te meten. De beoogde resultaten zoals omschreven in de ToC bieden hiervoor een leidraad. Bij de Torekes gaat het dan over het in kaart brengen van twee zaken. Ten eerste of de Torekes erin slagen om nieuwe noden door middel van vrijwilligers en/of vrijetijdswerk te vervullen. Ten tweede of socio-economische processen via de wijkmunt meer circulair worden. Voor de Pluimen kan ten eerste gemonitord worden of de inzet en de invulling van ruimte in de wijk door de munt gefaciliteerd wordt. Ten tweede kan er geëvalueerd worden of het aantal verzilvermogelijkheden, het netwerk en de acties binnen de Pluimengemeenschap stijgen. De ToC gaat er immers vanuit dat we dan aan ontmoeting in de wijk werken.

Op basis van een jaarlijkse survey onder de gebruikers kunnen een reeks indicatoren gemeten worden. De basis van die survey kunnen vragen uit de Vlaamse stadsmonitor zijn. Deze sluiten nauw aan bij een aantal doelstellingen van gemeenschapsmunten. Er zijn veel vragen die direct peilen naar evoluties inzake burens-, buurt- en milieuzorg. Op die manier hebben we meteen een vergelijkingspunt en controlegroep. Voor de nieuwe gemeenschapsmunt Mechelse Koekoek wordt reeds een gelijkaardige strategie toegepast, het lijkt ons interessant om min of meer dezelfde vragenlijst te gebruiken (te verkrijgen bij Muntuit).

Daarnaast kunnen een aantal cijfermatige gegevens systematischer opgevolgd worden vanuit de registratie van de transacties binnen de muntgemeenschappen. Je kan hierbij concrete acties aan gewenste resultaten uit de ToC koppelen. Naast de data over welke acties populair zijn, is het heel nuttig om aan netwerkanalyse te doen. Zo krijg je een

overzicht over enkele interessante evoluties die je vanuit je impact-meting wil kennen, zoals:

- Het gemiddeld aantal uitwisselingspartners dat een deelnemer heeft (sterkte van persoonlijk netwerk)
- De mate van wederkerigheid in het netwerk (sterkte van interpersoonlijke relaties)
- Mogelijke clusters in het netwerk (idem)
- De grootte van het netwerk dat je creëert (sterkte van sociaal netwerk)
- Na hoeveel transacties de munt gemiddeld uit circulatie gaat (multiplicatoreffect)

Een digitale toepassing kan helpen om deze registratie vlotter te maken. Vier jaar na de mislukte lancering van het digitaal Toreke is de tijd er misschien nu wel rijp voor. Ook de Franse gemeenschapsmunten ervaren de noodzaak voor een digitale versie, men hoeft daarvoor evenwel papier niet volledig uit te sluiten²⁴. Ook een kaart of een QR-code kunnen als identificatie een pragmatische tussenoplossing bieden.

Een eigen digitale uitrol vraagt hoe dan ook een flinke investering²⁵. In afwachting van zo'n digitale assistentie is het een slimme pragmatische oplossing om jaarlijks door de actiefste gebruikers circulatieschetsen te laten maken.

Tot slot lijkt ons nuttig om ten minste jaarlijks een focusgroep met de gebruikers van de munten te organiseren. Het is een manier om de beleving van de munt en praktische uitdagingen beter te begrijpen. Bovendien maakt het de cijfermatige data veel rijker en zet het deze in perspectief.

5.7 Communicatie, communicatie, communicatie!

Tot slot loopt communicatie als een rode draad doorheen allerlei geformuleerde suggesties en opmerkingen zowel bij de werksessies als bij de focusgroepen. Ook via andere hoeken ontvangt Muntuit opmerkingen over de communicatie, zo is het illustratief dat de website van de Torekes reeds enkele maanden uit de ether is. Bijgevolg wordt aan Muntuit de vraag gesteld of het programma nog loopt. Er is haast geen verslaggeving van acties en activiteiten voor beide munten op de sociale media te vinden.

Nochtans is het cruciaal voor het werven van nieuwe deelnemers en het enthousiasmeren van de kern om regelmatig positief in het nieuws en op de sociale media te komen. Dit is ook van belang om op termijn het inclusieve imago van de wijkmunten te bewaken en verder uit te bouwen. Zo is er de perceptie dat de Torekes en Pluimen er vooralsnog niet in slagen om een doorsnede van de wijk te bereiken.

²⁴ Blanc J. & M. Fare (2018) *“Pathways to improvement. Successes and difficulties of local currency schemes in France since 2010”*.

²⁵ Een oplossing op maat gaat al snel richting 50.000 euro of meer in ontwikkelingsbudget. Zie het Draaiboekje ICT van Muntuit (2017).

Bij de LimbU voorziet men een personeelslid puur om de communicatie te doen en heeft men Het Belang van Limburg als mediapartner aangetrokken. Ook de Makkie voorziet, zij het iets bescheidener, 6 uur per week aan communicatie. We suggereren om in navolging van de LimbU een lokale mediapartner te zoeken die het verhaal van de wijkmunten mee wil ondersteunen: de Gentenaar, AVS,... Daarnaast is het belangrijk om communicatie uitgaven rond de wijkmunten echt als een langetermijninvestering in draagvlak en reikwijdte te zien.

Noot: intussen werken de medewerkers van Samenlevingsopbouw hard aan de lancering van een nieuwe website en een actievere aanwezigheid op sociale media met de wijkmunten in de tweede helft van 2018.

Tot slot

Deze conclusies en aanbevelingen worden ook meegenomen als leidraad voor het verder aanvullend onderzoek in opdracht van Stad Gent.